

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

на тему:

**«СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка Р/32 групи З/ф

Спеціальності 231 Соціальна робота

**Освітня програма: Соціальна робота
(Соціально-психологічне консультування)**

Казак Дар'я Леонідівна

Керівник: к. пед. н., доц. Юлія ПІДВАЛЬНА

Рецензент:

ЗМІСТ	
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	6
1.1 Інклюзивна освіта – сутність та особливості	6
1.2 Поняття інвалідність, її види та категорії. Соціально-психологічна характеристика дітей з інвалідністю	16
1.3 Соціально-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах освітнього середовища	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	34
2.1 Характеристика основних напрямків психолого-педагогічного супроводу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти	34
2.2 Організація дистанційного навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану	44
2.3 Рекомендації щодо покращення розвитку інклюзивної освіти в Україні	53
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає у зростаючій необхідності вивчення та розуміння соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в контексті інклюзивної освіти. Запровадження інклюзивного підходу у сфері освіти ставить перед соціальними працівниками нові завдання та виклики, оскільки вони повинні забезпечити належну підтримку та адаптацію для дітей з інвалідністю у навчальних закладах. Дослідження цієї теми сприятиме розробці ефективних методів та стратегій соціальної роботи, що дозволять забезпечити повноцінну інтеграцію та розвиток цих дітей у суспільстві.

Освітня система відіграє важливу роль у виявленні і розвитку унікального потенціалу кожної особистості та сприяє процвітанню суспільства. Запровадження інклюзії в освіті наголошує на необхідності підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі. Також, перехід від традиційної моделі освіти до моделі компетентнісного професійного розвитку у вищій школі України породжує необхідність розроблення та впровадження методик формування цієї компетентності. Інклюзивна освіта ґрунтується на соціальній моделі розуміння інвалідності, що відрізняється від медичної моделі. За цією соціальною моделлю, здоров'я розглядається як соціальна проблема, а не як характеристика особистості, оскільки це пов'язано з несприятливим впливом навколишнього середовища, зокрема зі ставленням до дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Інклюзія (від *Inclusion* – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних дослідників, які займаються цією проблематикою, можна відзначити таких, як

Л.С. Вавіна, Т.А. Власова, М.С. Певзнер, Л.І. Плаксіна, К.С. Лебединська, Л.І. Солнцева, Т.Г. Єгорова, Т.Д. Ілляшенко, О.В. Шимко., А.А. Колупаєва. Серед іноземних науковців варто відзначити Sharon A., P. Tartora.

Таким чином, актуальність проблеми і недостатність її вивчення зумовили вибір теми дослідження **«Соціальна робота з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти»**.

Мета дослідження – вивчення соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в контексті інклюзивної освіти.

Відповідно до теми та мети дослідження окреслено такі **завдання**:

1. Дослідити існуючі підходи до визначення поняття інклюзивна освіта в українській та світовій науці;
2. Розкрити сутність поняття інвалідність, її види та категорії;
3. Проаналізувати основні напрямки психолого-педагогічного супроводу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти;
4. Проаналізувати дистанційне навчання для дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження – соціальна робота з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти.

Предмет дослідження – зміст, форми і напрями соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти.

Методи дослідження: теоретичний – аналіз літератури, дослідження існуючих теоретичних та практичних робіт з питань соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в контексті інклюзивної освіти; **емпіричні** – опитування збирання відповідей від соціальних працівників, педагогів, батьків та дітей з інвалідністю щодо їх досвіду участі в інклюзивній освіті та сприйняття соціальної підтримки; **експериментальні** – проведення педагогічних експериментів з розроблення та впровадження інноваційних методик соціальної роботи для підтримки дітей з інвалідністю в інклюзивному середовищі.

Експериментальна база дослідження. Філія Радіонівська гімназія Лозуватського ліцею ім. Т.Г. Шевченка Лозуватської сільської ради.

Практичне значення результатів дослідження полягає у покращенні педагогічних підходів та методик роботи з дітьми з інвалідністю. Це сприятиме покращенню якості освіти та їхнього соціального розвитку. Результати дослідження можуть бути використані для підготовки соціальних працівників, педагогів та інших фахівців, які працюють з дітьми з інвалідністю, з метою покращення їхніх навичок та компетенцій у цій сфері.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлювалися у виступах на конференціях і семінарах різного рівня, а саме: *всеукраїнських* – Всеукраїнської науково-практичної конференція «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 12 жовтня 2023 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 тези доповідей автора.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 75 сторінок, основного тексту – 65 сторінок, список використаних джерел становить 52 найменувань. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

1.1 Інклюзивна освіта – сутність та особливості

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що гарантує можливість отримання освіти кожною дитиною, незалежно від її рівня психофізичного розвитку та особливих можливостей і потреб. Ця форма освіти підкреслює важливість кожної особистості дитини, забезпечує однакове ставлення до всіх учнів у навчальних закладах, але при цьому створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Інклюзивна освіта – це підхід до навчання, який спрямований на забезпечення доступності якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, здібностей чи стану здоров'я. Основна ідея інклюзивної освіти полягає в тому, щоб кожна дитина мала можливість отримати освіту в найбільш відповідному для неї середовищі, де б вона могла максимально реалізувати свій потенціал.

Основні особливості інклюзивної освіти включають:

Диференційований підхід: Інклюзивна освіта передбачає індивідуалізацію навчального процесу, щоб задовольнити потреби кожної дитини. Це може включати в себе різноманітні методи, підходи та ресурси, щоб забезпечити найефективніше навчання для всіх [21, с. 4-25].

Участь та включення: Інклюзивна освіта ставить за мету активну участь всіх дітей у навчальному процесі, незалежно від їхньої здатності чи особливостей. Це означає, що кожна дитина має право брати участь у всіх аспектах навчання та життя школи.

Різностороннє середовище: Інклюзивна освіта відмовляється від відокремлення дітей з особливими потребами від загального навчального середовища. Замість цього, вона прагне створити різноманітні класи та школи, де всі діти навчаються разом.

Підтримка та співпраця: Інклюзивна освіта передбачає наявність системи підтримки, яка допомагає всім дітям у подоланні труднощів та досягненні успіху. Це може включати в себе роботу спеціальних педагогів, психологів, медичного персоналу та інших спеціалістів.

Інклюзивна освіта сприяє створенню більш рівного, толерантного та розуміючого суспільства, де кожна дитина має можливість реалізувати свої здібності та потенціал.

Інклюзивна освіта приводить до ряду позитивних наслідків і результатів:

1. **Підвищення самооцінки та самоповаги:** Діти з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних середовищах, часто розвивають більшу впевненість у собі, оскільки вони відчуються прийнятими та підтриманими своїми однолітками та вчителями.
2. **Сприяння соціальній інтеграції:** Інклюзивна освіта допомагає знижувати стигматизацію та відчуження, оскільки вона сприяє взаєморозумінню та співпраці між дітьми різних здібностей та потреб.
3. **Розвиток емпатії та толерантності:** Учні, які вивчаються в інклюзивному середовищі, вчать розуміти та поважати різноманітність, що сприяє формуванню більш толерантного та відкритого світогляду.
4. **Підвищення якості навчання для всіх:** Інклюзивна освіта заохочує використання різноманітних методів та стратегій, які корисні для всіх учнів, що сприяє загальному підвищенню якості навчання.
5. **Підготовка до реального життя:** Участь у різноманітних соціальних взаємодіях та спільних проектах в інклюзивному середовищі допомагає учням розвивати навички, які є ключовими для подальшого життя та роботи у різноманітних соціальних середовищах.

Інклюзивна освіта відображає глибоке переконання у праві кожної дитини на якісну освіту та є важливим кроком у напрямку створення справедливого та рівноправного суспільства.

Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні» (2008-2013 рр.) відіграв важливу

роль у сприянні впровадженню інклюзивної освіти в Україні. Цей проект був реалізований за фінансової підтримки Канадської агенції міжнародного розвитку та за участі Канадського центру вивчення неповно справності Університету Грента МакЮена, Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, Всеукраїнського фонду «Крок за Кроком» та Національної Асамблеї інвалідів України. Результати, отримані в ході цього проекту, мають велике значення для подальшого успішного впровадження інклюзивного навчання в українській освітній системі, а також для розроблення загальнодержавної нормативно-правової документації в цій сфері [1].

Нормативно-правову базу інклюзивної освіти в Україні становлять Конституція України, закони України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про реабілітацію інвалідів", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Концепція реабілітації дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями", а також нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України, зокрема: наказ від 01.10.2010 р. № 912 "Концепція розвитку інклюзивного навчання", наказ від 11.09.2009 р. № 855 "Про затвердження Плану щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки", наказ від 01.10.2010 р. № 912 "Концепція розвитку інклюзивного навчання", а також лист Міністерства освіти і науки № 1/9 – 487 від 12.10.15 "Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах" та інші відповідні документи.

Термін "інклюзія", який походить з англійської мови і означає "включення" або "приєднання", роз'яснюється вітчизняними вченими по-різному. За словами А. Колупаєвої, інклюзія є об'єднаною освітньою системою, що забезпечує надання належної освіти всім дітям, повне залучення дітей з особливими потребами у різні аспекти дошкільної та шкільної освіти, які є доступними для інших дітей [29]. Л. Міщик розглядає інклюзію як процес збільшення участі всіх дітей у соціальному житті та усіх програмах [34]. Національна асамблея інвалідів України тлумачить інклюзію як політику і

процес, що забезпечують повну участь усіх членів суспільства у всіх сферах життєдіяльності.

Поняття "інклюзія" не є тотожним поняттю "інтеграція", і важливо розрізнати ці два терміни. У документі "Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами" вказується, що інтеграція - це процес, спрямований на введення дітей з обмеженими можливостями здоров'я у регулярний освітній простір, їх просте залучення до закладів освіти без застосування індивідуального підходу до кожної дитини.

Основна мета інтеграції в освіті – залучення та вписання дітей з особливими потребами у вже існуючу модель освіти. Під час інтеграції дитина повинна оволодіти навчально-виховною програмою дитячого навчального закладу або загальноосвітньої школи, прийняти та дотримуватися існуючих норм, бути на рівні з усіма. Однак під час інтеграції діти з особливими потребами рідко повноцінно залучаються до дитячого колективу [6].

Інклюзивна освіта, у протилежність до інтеграції, вважається більш гуманною та ефективною освітньою системою. Вона спрямована на врахування індивідуальних потреб і можливостей кожної дитини, незалежно від рівня її психофізичного розвитку. У процесі навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти передбачається застосування особистісно-орієнтованого підходу, використання різноманітних індивідуальних та групових форм роботи, розробка індивідуальної програми розвитку та індивідуального плану навчання з урахуванням особливих потреб та можливостей кожної дитини.

Основні принципи інклюзивної освіти включають:

1. Гарантування права на освіту для всіх дітей, включаючи тих, у кого є особливі освітні потреби чи інвалідність.
2. Задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної дитини.
3. Пристосування освітньої системи до потреб дітей, а не змушування дітей адаптуватися до існуючої системи.

4. Переваги навчання в інклюзивних групах або класах для всіх дітей, без залежності від їх рівня психофізичного розвитку. Це допомагає дітям з особливими потребами відчувати себе частиною соціального оточення, зменшує відчуття ізольованості та соціальних бар'єрів. Крім того, це сприяє формуванню толерантності, емпатії та відповідальності за друзів у дітей без особливих потреб, а також сприяє позитивному сприйняттю та відношенню до індивідуальних відмінностей кожної людини.

Участь у освітньому процесі вищого рівня виявляється не лише у фізичній присутності в класі або групі. Завдання складності відповідає здібностям кожної дитини. Важливо виявлення та усунення навчальних бар'єрів та негативного ставлення до дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Батьки інклюзивних дітей залучаються до співпраці з адміністрацією, фахівцями та педагогами закладу освіти, і надаються просвітницька та консультативна підтримка. Командний супровід навчання та виховання особливих дітей здійснюється педагогами, учителем-дефектологом, психологом, медичною сестрою та батьками.

Різновиди освітніх закладів, де інклюзивна освіта впроваджується відповідно до Закону України "Про дошкільну освіту", включають:

1. Інклюзивний дитячий садок.
2. Заклад дошкільної освіти компенсаційного типу для дітей з обмеженими можливостями здоров'я віком від двох до семи (восьми) років.
3. Заклад дошкільної освіти комбінованого типу, де навчання забезпечується для дітей з нормальним рівнем психофізичного розвитку, а також для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням стану їх здоров'я та розвитку.
4. Заклад дошкільної освіти, де існує група короткотривалого перебування з індивідуальним режимом "Особлива дитина".
5. Інклюзивна школа – освітній заклад, який забезпечує інклюзивну систему освітніх послуг, включаючи адаптацію навчальних програм та планів, фізичне оточення, методи та форми навчання, залучення батьків,

співпрацю з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, а також створення позитивного клімату у шкільному середовищі.

У наказі МОН № 912 від 01.10.10 р. щодо концепції розвитку інклюзивного навчання зазначено, що в Україні впровадження інклюзивної освіти рекомендується розпочинати з дошкільних закладів, де здійснюється навчально-виховна діяльність з молодшим поколінням [9].

Принципи дошкільної інклюзивної освіти:

Принцип індивідуального підходу передбачає врахування індивідуальних освітніх потреб кожної дитини в групі при виборі форм, методів та засобів навчання та виховання. Цей принцип не лише спрямований на увагу до потреб дитини, а й надає їй можливість виразити свою унікальність.

Принцип підтримки самостійної активності дитини сприяє формуванню соціально активної особистості, яка виступає суб'єктом свого власного розвитку та соціально значущої діяльності. Цей принцип уникає "навченої безпорадності", коли дитина чекає на зовнішню ініціативу та залишається пасивною.

Принцип активного залучення всіх учасників освітнього процесу передбачає створення умов для взаєморозуміння та прийняття одне одного з метою сприяння плідної взаємодії на гуманістичних засадах.

Принцип інтегрованого підходу. Різноманітність індивідуальних характеристик дітей вимагає комплексного, інтегрованого підходу до методів та засобів виховання й навчання. Фахівці, такі як вихователь, логопед, соціальний педагог, психолог, дефектолог, спільно працюють у групі, регулярно проводять діагностику дітей та розробляють освітній план дій на основі обговорення, спрямований як на конкретну дитину, так і на групу в цілому.

Принцип адаптивності організації навчально-виховних процесів. Включення різних дітей у інклюзивну групу передбачає наявність адаптивного розвивального середовища, такого як розвивальні та навчальні посібники,

безбар'єрне середовище, варіативна методична база, а також здатність педагога до застосування різноманітних методів і засобів роботи як загальної (дошкільної), так і спеціальної педагогіки.

Принцип партнерської співпраці з сім'єю. Одним з завдань фахівців є встановлення довірчих партнерських відносин з родичами дитини, домовлення про спільні дії та уважне врахування їхніх побажань.

Для більш ефективного впровадження інклюзії у дитячих навчальних закладах потрібно створити сприятливе середовище. Інклюзивна група має бути не лише доступною, але й стимулюючою для розвитку. Необхідне наявність сучасного обладнання для ігротерапії, музичної терапії та інших форм розвитку. Крім того, важливо мати в дошкільному закладі добре підготовлену команду фахівців. Вихователі, психологи, логопеди, музичні керівники мають володіти елементами здоров'язберезувальних технологій. Педагоги повинні сприяти психологічному налаштуванню дітей з розвитковими особливостями на подолання можливих труднощів.

Навчально-виховний процес здійснюється за допомогою застосування особистісно-орієнтованих методів, що враховують індивідуальні особливості, можливості та потреби всіх дітей.

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу, кількість дітей в інклюзивних групах не повинна перевищувати 15 осіб, з яких до трьох дітей можуть мати особливі освітні потреби, залежно від складності їхніх потреб.

Індивідуалізація та диференціація є особливістю навчально-виховної діяльності в інклюзивних групах. Група фахівців закладу дошкільної освіти, що працює з особливими дітьми, формує групу індивідуального супроводу та розробляє для кожної дитини індивідуальну програму розвитку (ІПР). Ця група включає в себе вихователя-методиста, вихователів інклюзивної групи, асистента вихователя, вчителя-дефектолога, практичного психолога, медичну сестру, логопеда та, обов'язково, батьків дитини.

Основні завдання команди фахівців індивідуального супроводу дитини:

1. Збір інформації про стан психофізичного розвитку, здоров'я та особливості дитини, виявлення труднощів, обмежень та освітніх потреб з метою створення та реалізації належної підтримки та вжиття адекватних заходів.
2. Визначення потенціалу розвитку дитини та активізація її позитивних особистісних якостей.
3. Розробка та впровадження індивідуальної програми розвитку, яка враховує потреби та можливості кожної дитини.
4. Моніторинг динаміки розвитку дитини, надання консультацій та вирішення складних або конфліктних ситуацій.
5. Ведення документації для спостереження за динамікою розвитку дитини з особливими освітніми потребами, яка використовується для можливої корекції цілей та завдань подальшого індивідуального супроводу.

У дошкільному віці формуються навички соціального спілкування, які мають важливе значення для подальшого дорослого життя. Діти, які мають особливі потреби, особливо потребують доброзичливого і стабільного оточення. Якщо їх дитинство пройде в умовах, які суттєво відрізняються від звичайних, наприклад, у спеціалізованих дошкільних групах або школах, це може ускладнити їхню соціальну адаптацію та навчання навичкам, необхідним для життя в суспільстві. Після виходу із таких спеціалізованих установ, дитина може почувати себе невідповідною до життя серед звичайних людей, її особливості можуть ускладнювати її соціальну взаємодію. Такі діти можуть вчитися повільніше, мати труднощі з пристосуванням до змін та чутливо реагувати на недоброзичливість оточуючих [7].

Тому, важливою метою при впровадженні інклюзії є формування готовності суспільства до того, що поряд зі звичайними дітьми будуть навчатися та виховуватися діти з фізичними, психічними або інтелектуальними особливостями.

В інклюзивних групах ключовою проблемою є поєднання інтересів дітей з нормальним розвитком та дітей з особливими потребами. Це складний процес,

який вимагає від педагогів глибоких знань та великих зусиль. У інклюзивних дитячих садках фахівці повинні відводити значну кількість часу на роботу всередині групи. Заняття будуються на взаємодії всередині колективу з метою забезпечення дітям комфортного соціального життя. У роботі з особливими дітьми пріоритетними є не лише конкретні знання та навички, але й їхнє самопочуття та загальний розвиток [32].

До плюсів інклюзивної освіти можна віднести такі пункти:

1. Дитина з особливими освітніми потребами здобуває важливий соціальний досвід, взаємодіючи з іншими дітьми у спільному колективі. Це сприяє її почуттю приналежності та усвідомленню власної цінності, а також сприяє розвитку як у всіх дітей.
2. У спільному класі діти мають можливість формувати своє ставлення до різноманітності, що сприяє їхньому розумінню та поваги до інших. Це сприяє створенню толерантного середовища та підвищує рівень соціальної свідомості.
3. Діти з особливими освітніми потребами мають можливість мати перед собою позитивних ролевих моделей у спільному середовищі, що сприяє їхньому соціальному та особистісному розвитку.
4. У процесі інклюзивної освіти діти з особливими потребами мають можливість розвивати свої здібності та навички, що сприяє їхньому інтегрованому розвитку та самореалізації.
5. Інклюзивна освіта сприяє підвищенню уваги суспільства до проблем та потреб осіб з різними видами обмежень, що сприяє формуванню більш толерантного та відкритого суспільства.
6. Для дітей з вадами психофізичного розвитку інклюзивна освіта є можливістю формування здорового способу життя та прийняття активної громадянської позиції.
7. Інклюзивна освіта забезпечує умови для розвитку соціалізації та розкриття потенціалу дітей з особливими освітніми потребами у

спільному середовищі, що сприяє їхньому повноцінному інтегрованому розвитку.

До мінусів інклюзивної освіти можна віднести такі пункти:

1. У разі нездатності дитини з обмеженими можливостями здоров'я адаптуватися до інклюзивного класу, це може спричинити серйозні психологічні травми. Інші діти, можливо, не зможуть адекватно сприймати її, що може призвести до образ, агресії та конфліктів у класі.
2. Присутність дітей з особливостями розвитку у колективі може негативно позначитися на дітях з нормальним рівнем розвитку, які можуть відчувати дискомфорт чи стрес. Крім того, для вчителя це може означати подвійне навантаження без відповідного матеріального або морального визнання, що може призвести до зниження його мотивації та якості роботи.
3. Багато дитячих садків та шкіл не мають достатніх фінансових ресурсів для створення необхідних умов для комфортного перебування дітей з особливими освітніми потребами. Це може призвести до недостатньої підтримки та неадекватного середовища для їхнього навчання та розвитку.

До бар'єрів на шляху запровадження інклюзивної освіти відноситься:

1. Одним із перешкод для впровадження інклюзивної освіти є недоступність архітектурних рішень у навчальних закладах.
2. Адміністрація та педагогічний персонал дошкільних та загальноосвітніх шкіл можуть мати недостатні знання та певні упередження стосовно дітей з психофізичними порушеннями, що ускладнює їх включення у здоровий навчальний колектив.
3. Батьки дітей з особливими освітніми потребами можуть не мати достатніх знань про їх права на отримання освіти, а також можуть відчувати страх перед системою освіти та соціальної підтримки.

4. Навчальні заклади можуть бути недостатньо забезпечені матеріально-технічною базою для впровадження інклюзивної освіти, включаючи підручники, посібники та спеціальне обладнання.
5. Відсутність спеціальних посад, таких як медичний персонал, спеціальні психологи та корекційні педагоги, у навчальних закладах може ускладнювати психолого-педагогічний супровід дітей з психофізичними порушеннями [63].

1.2 Поняття інвалідність, її види та категорії. Соціально-психологічна характеристика дітей з інвалідністю

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист;

Інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Інвалідність може бути спричинена різними причинами, такими як хвороби, травми, вади розвитку, а також старість. Існують різні види інвалідності, які часто класифікуються залежно від їхнього джерела або характеру:

Фізична інвалідність: Це обмеження фізичних можливостей, таких як втрата або обмеження руху, вади кінцівок, слабкість м'язів тощо. Це може бути спричинено травмами, захворюваннями або вродженими вадами.

Психічна інвалідність: Це обмеження психічних можливостей, таких як розумові відхилення, психічні розлади, аутизм тощо. Психічна інвалідність

може бути спричинена генетичними факторами, травмами, стресом або хронічними захворюваннями.

Сенсорна інвалідність: Це втрата або обмеження здатності до сприйняття зовнішнього середовища через проблеми зі зором, слухом або відчуттями.

Інтелектуальна інвалідність: Це обмеження розумових здібностей, яке може проявлятися у важкостях з навчанням, розумінням або запам'ятовуванням інформації.

Крім того, інвалідність може бути класифікована за категоріями відповідно до ступеня та типу обмежень, які має людина. В різних країнах ці категорії можуть відрізнятися, але загальні критерії включають ступінь функціональної обмеженості та потреби у підтримці:

Перша категорія: Особа може самостійно здійснювати основні дії, але може потребувати деякої допомоги або підтримки у виконанні певних завдань.

Друга категорія: Особа потребує значної допомоги або навіть повного догляду, але може виконувати деякі дії самостійно.

Третя категорія: Особа не може здійснювати більшість дій самостійно і потребує постійної допомоги та догляду.

Люди з інвалідністю можуть і повинні мати можливість жити повноцінним життям, здійснювати свої мрії та досягати своїх цілей. Для цього важливо:

- 1. Створення доступного середовища:** Фізичне, соціальне та інформаційне середовище повинне бути доступним для всіх. Це може включати роботу над відсутністю архітектурних бар'єрів, розвиток адаптивних технологій та створення інклюзивних програм і послуг.
- 2. Рівні можливості:** Важливо забезпечити рівні можливості для людей з інвалідністю в освіті, зайнятості, культурному та громадському житті. Це може включати адаптацію навчальних програм, створення спеціальних програм зайнятості та забезпечення доступу до культурних та розважальних заходів.

3. **Соціальна підтримка та усвідомлення:** Важливо підтримувати та визнавати права людей з інвалідністю. Це включає забезпечення доступу до соціальних послуг, психологічну та емоційну підтримку, а також боротьбу зі стигматизацією та дискримінацією.
4. **Розвиток самостійності та самовизначення:** Важливо стимулювати самостійність та самовизначення людей з інвалідністю. Це може включати надання можливостей для навчання навичкам самообслуговування, розвиток навичок самоорганізації та самореалізації.
5. **Адекватне представництво та участь в прийнятті рішень:** Важливо забезпечити, щоб люди з інвалідністю були представлені в усіх сферах життя і мали можливість брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та благополуччя.

Забезпечення повноцінного життя та рівних можливостей для людей з інвалідністю є важливим завданням сучасного суспільства. Врахування їхніх потреб та можливостей сприяє створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства для всіх. Класифікація інвалідності є важливою для визначення потреб людей з інвалідністю та розробки програм та послуг, спрямованих на їхню підтримку та інтеграцію в суспільство [1, с. 4-25].

Розвиток інклюзивного суспільства для людей з інвалідністю може бути:

Ширше впровадження технологій: Технології можуть відкривати нові можливості для людей з інвалідністю, забезпечуючи їм доступ до інформації, комунікацій та послуг. Розвиток адаптивних технологій, таких як програмне забезпечення для людей зі зниженим зором або слухом, може значно полегшити життя та підвищити самостійність таких осіб. Подальша інклюзія в освітній сфері: Розвиток інклюзивної освіти та надання доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних або розумових можливостей, є ключовим аспектом розвитку інклюзивного суспільства. Це може включати навчання у спеціальних школах або інклюзивне навчання в загальноосвітніх закладах з додатковою підтримкою. Розробка інклюзивних робочих місць: Створення умов для того, щоб люди з інвалідністю могли

займати різноманітні робочі позиції відповідно до їхніх здібностей та можливостей, сприяє їхній інтеграції в суспільство та забезпечує економічну самостійність. Підтримка культурної і розважальної інтеграції: Забезпечення доступу до культурних та розважальних заходів для всіх груп населення, включаючи людей з інвалідністю, сприяє їхньому соціальному включенню та розвитку. Боротьба зі стигматизацією та дискримінацією: Важливо продовжувати працювати над зменшенням стигми, пов'язаної з інвалідністю, та боротьбою з дискримінацією на основі інвалідності. Це може включати проведення інформаційних кампаній, розвиток анти дискримінаційного законодавства та створення позитивного образу людей з інвалідністю у суспільстві.

Розвиток інклюзивного суспільства для людей з інвалідністю є постійним процесом, який вимагає спільних зусиль уряду, громадських організацій, бізнесу та громадянського суспільства. Забезпечення рівних можливостей та поваги до прав людей з інвалідністю є важливим кроком у будівництві справедливого та інклюзивного суспільства для всіх. Втрата здоров'я є серйозною проблемою, яка може впливати на якість життя та здатність до самостійного функціонування. Особливо важливою є підтримка та допомога людям, які стикаються з цією проблемою, щоб вони могли інтегруватися в суспільство та зберігати якісний стандарт життя [31, с. 7-25].

1. **Медична допомога і реабілітація:** Людям із втратою здоров'я необхідна медична допомога та реабілітаційні заходи, спрямовані на поліпшення їхнього фізичного та психологічного стану. Це може включати фізіотерапію, лікування, реабілітаційні вправи, а також психологічну підтримку.
2. **Підтримка рідних та спільноти:** Родині та близьким особам важливо надати емоційну та практичну підтримку людині з втратою здоров'я. Спільнота також може грати важливу роль у створенні відкритого та підтримуючого середовища для таких осіб.

3. **Доступність оточення:** Суспільство повинно створити доступні умови для людей з втратою здоров'я, включаючи фізичний доступ до будівель та інфраструктури, а також доступність інформації та послуг.
4. **Розвиток навичок та можливостей:** Важливо надати можливості для навчання та розвитку навичок людям із втратою здоров'я, щоб вони могли зберігати або здобувати нові навички, не дивлячись на їхні обмеження.
5. **Пропаганда інклюзивності та рівності:** Суспільство повинно активно працювати над розумінням, прийняттям інклюзивних цінностей та створенням середовища, де кожна людина, незалежно від свого стану здоров'я, може відчувати себе повноцінною членкою суспільства.

Втрата здоров'я може бути важкою, але з відповідною підтримкою та допомогою людина може знаходити радість і задоволення у житті, незважаючи на ці виклики [1].

Життєдіяльність – це сукупність процесів і функцій, які забезпечують життя організму. Це включає в себе різноманітні фізіологічні процеси, які дозволяють організму існувати, рости, розвиватися, взаємодіяти з оточуючим середовищем та реагувати на зовнішні подразники.

Життєдіяльність може включати такі аспекти:

1. **Дихання:** Процес, за якого організм забезпечує постійне надходження кисню та видалення вуглекислого газу.
2. **Живлення:** Організм отримує необхідні поживні речовини з їжі, які потім використовуються для забезпечення енергії та будівництва тканин.
3. **Екскреція:** Видалення відходів та токсинів з організму через сечовиділення, кишкову діяльність та інші процеси.
4. **Регуляція температури:** Організм здатний підтримувати стійку температуру, що необхідно для правильного функціонування клітин та органів.
5. **Ріст та розвиток:** Процеси, які забезпечують збільшення розмірів організму та його розвиток від народження до дорослості.

6. Реакція на подразники: Здатність організму реагувати на зовнішній світ, включаючи світло, звук, температуру та інші стимули.

Загалом, життєдіяльність організму – це складний набір процесів, які взаємодіють між собою, щоб забезпечити функціонування живої істоти. Медико-соціальна експертиза – це процес оцінки фізичного, психічного та соціального стану людини з метою визначення її можливості для самостійного життя, праці, навчання та соціальної взаємодії. Цей процес проводиться кваліфікованими медичними та соціальними фахівцями з метою надання об'єктивної оцінки стану людини і визначення рівня її потреб у підтримці та допомозі [25].

Основні аспекти медико-соціальної експертизи включають:

- 1. Медичний аспект:** Оцінка фізичного та психічного здоров'я людини, визначення наявних хронічних захворювань, травм або інвалідності, а також визначення можливості лікування та реабілітації.
- 2. Соціальний аспект:** Аналіз соціального стану людини, включаючи її соціальну адаптацію, матеріальне забезпечення, умови проживання та рівень соціальної підтримки.
- 3. Оцінка функціональних можливостей:** Визначення рівня функціональних можливостей особи в різних аспектах життя, таких як мобільність, самообслуговування, працездатність тощо.
- 4. Планування і рекомендації:** Розробка плану підтримки або реабілітації для людини на основі отриманих результатів медико-соціальної експертизи, включаючи можливість призначення допомоги, інвалідних груп, соціальних пільг та інших видів підтримки.

Медико-соціальна експертиза має важливе значення для забезпечення прав людини на адекватну медичну та соціальну підтримку, а також для створення умов для її повноцінної участі у суспільному житті.

У будь-якому суспільстві, незалежно від його розвитку, існують особи, які потребують особливої уваги та підтримки. Це люди з різними формами відхилень у фізичному, психічному та соціальному розвитку. Проблема

ставлення до цих осіб стає все більш актуальною через постійне збільшення їх кількості. Україна, зокрема, спостерігає зростання чисельності людей з обмеженими можливостями через різні причини, такі як зниження рівня медичного обслуговування, збільшення травматизму в побуті та на виробництві, складна екологічна ситуація, яка поглиблюється через зміни в соціально-економічній сфері та перехід до ринкових відносин. Всі ці чинники негативно впливають на загальний рівень життя і психологічний стан цих людей [11, с. 4-25].

Важливо звернути увагу на необхідність створення ефективних програм та ініціатив для покращення умов життя та соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями. Це може включати в себе розробку доступної інфраструктури, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, надання можливостей для професійного навчання та працевлаштування, а також формування толерантного та сприйнятливого середовища, що підтримує різноманітність та включеність. Реалізація таких заходів сприятиме покращенню якості життя та забезпеченню повноцінного розвитку всіх членів суспільства.

Останнім часом спостерігається зростання рівня інвалідності серед дітей та молоді. Духовно-емоційне оточення, в якому знаходиться сучасна молодь, у багатьох випадках становить загрозу їх духовному і психічному здоров'ю. Це відбувається на тлі високого рівня захворюваності в Україні, який є одним із найвищих серед колишніх республік Радянського Союзу. Україна лідирує за кількістю психічних розладів, злоякісних новоутворень та інших захворювань. Наприклад, на початок 2007 року у нашій країні налічувалося 2,4 мільйона інвалідів, серед яких 289 тисяч інвалідів від війни, майже 55 тисяч чорнобильців, 265 тисяч інвалідів з дитинства, 1,4 мільйона інвалідів від загальних захворювань, а також 146,5 тисяч дітей-інвалідів. У психоневрологічних диспансерах України на кінець 2006 року знаходилося понад 298 тисяч осіб із статусом інваліда з розумовою відсталістю. На жаль, як

і в інших країнах, спостерігається тенденція до щорічного зростання чисельності інвалідів, майже на 250 тисяч осіб.

Організація соціального захисту сімей, де виховуються діти-інваліди, перш за все потребує перегляду уявлень українського суспільства про інвалідів та проблему інвалідності загалом. Розвиток таких дітей в значній мірі залежить від задоволення їхніх потреб іншими людьми через обмеження у спілкуванні.

Поняття соціального захисту завжди мало важливе значення у будь-якому суспільному устрої, різняться лише формами і ефективністю. Проблеми соціальної безпеки - це захист націй або окремих осіб від загроз, які притаманні соціальній структурі. Ці соціальні загрози майже неможливо вирішити законодавчими актами, оскільки багато в чому вони базуються на рівності особистих прав людини, моральному релятивізму та різноманітних світоглядах.

Важливо зауважити, що традиційні форми соціального захисту трансформуються у сучасні форми через потребу у створенні соціальних амортизаторів для ринкових ризиків. Складна економічна ситуація в Україні та спад економічного розвитку призводять до значного зростання соціальних проблем, таких як безробіття, втрата реального доходу, бідність, зменшення витрат на охорону здоров'я, освіту та інші галузі соціальної сфери, а також створення безпечних умов праці. Усе це потребує подальшого розвитку системи соціального захисту особистості [10].

Часто сім'ї, де виховуються діти-інваліди, не мають ні моральних, ні фізичних сил, щоб звернутись за соціально-правовою допомогою. Державні органи соціального захисту, а також місцеві управління, часто не проявляють бажання надавати не лише допомогу, але й інформувати батьків про їхні права та можливості. Тому соціальні працівники повинні взяти на себе цю ініціативу, щоб у майбутньому батьки могли легко відстоювати свої права та вимагати пільг та інших видів соціального обслуговування, які є їхнім законним правом згідно з чинним законодавством.

Таким чином, соціальні працівники мають взяти на себе відповідальність за ініціювання процесу інформування батьків дітей-інвалідів про їхні права та

можливості отримання соціально-правової підтримки. Це допоможе забезпечити більш ефективний доступ до необхідних ресурсів та послуг для цих сімей. Подальші зусилля у напрямку підвищення обізнаності та підтримки можуть сприяти зміцненню ролі батьків у вимогах до держави та забезпечити більш гідне життя для дітей-інвалідів та їхніх сімей. Подальші кроки включають удосконалення процесу співпраці між соціальними працівниками і сім'ями, а також забезпечення доступності і зрозумілості інформації про права та можливості. Це може включати проведення консультацій, надання інформаційних матеріалів, організацію навчальних заходів та семінарів для батьків. Крім того, важливо здійснювати систематичний моніторинг і оцінку ефективності цих заходів, щоб постійно удосконалювати підхід до підтримки сімей з дітьми-інвалідами. Такий підхід сприятиме збільшенню свідомості сімей про їхні права та можливості, що в свою чергу сприятиме забезпеченню кращого життя та розвитку дітей-інвалідів.

Соціальний захист сімей з дітьми-інвалідами регулюється системою законів України. Зокрема, важливим є Закон України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам", прийнятий 16 листопада 2000 року (№ 2109-III), який забезпечує право інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України та їх соціальну захищеність через надання державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму. Також важливим є Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні", прийнятий у 2006 році (№ 2-3, ст.36), який визначає основні засади створення правових, соціально-економічних та організаційних умов для усунення або компенсації обмежень життєдіяльності, викликаних порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму. Ці закони також визначають терміни та категорії інвалідності, такі як дитина-інвалід, яка охоплює осіб віком до 18 років зі стійким порушенням функцій організму, яке обмежує нормальну життєдіяльність та потребує соціальної допомоги та захисту [11, с. 25].

Соціально-психологічна характеристика дітей з інвалідністю може варіюватися в залежності від типу та ступеня інвалідності, а також від соціокультурного середовища, в якому вони знаходяться. Однак, деякі загальні риси можна виділити:

Самосвідомість та самоповага: Діти з інвалідністю можуть відчувати низку складнощів у встановленні позитивного ставлення до себе через стигматизацію та обмежені можливості. Процес розвитку самосвідомості та самоповаги може бути більш важким для них порівняно з дітьми без інвалідності.

Соціальна адаптація: Діти з інвалідністю можуть зазнавати труднощів у взаємодії з оточуючими, особливо у випадку фізичних обмежень. Сприйняття оточуючими їх може залежати від того, наскільки відкрите та інклюзивне оточення навколо.

Емоційний стан: Діти з інвалідністю можуть досвіджувати різні емоційні реакції, включаючи стрес, депресію, або низку інших емоційних викликів. Підтримка з боку родини, друзів, терапевтів та інших фахівців може бути важливою для їх емоційного благополуччя.

Самореалізація та розвиток: Важливою аспектом є стимулювання дітей з інвалідністю до розвитку та самореалізації. Це може включати доступ до освіти, різноманітних хобі та інтересів, а також підтримку у виявленні та розвитку їхніх здібностей. **Соціальна підтримка та інклюзія:** Важливою складовою для соціально-психологічного благополуччя дітей з інвалідністю є створення відкритого та інклюзивного оточення, де вони можуть почувати себе прийнятими та підтриманими.

Самопроявлення та самостійність: Діти з інвалідністю, як і діти без неї, мають потребу у визнанні своїх досягнень та можливості для самореалізації. Важливо стимулювати їхню самостійність та допомагати їм розвивати навички, необхідні для самостійного функціонування в суспільстві. Загалом, кожна дитина з інвалідністю унікальна, і важливо враховувати її індивідуальні потреби та можливості при наданні соціально-психологічної підтримки.

Для подальшого розуміння та підтримки дітей з інвалідністю, можна звернутися до наступних аспектів:

Індивідуалізація підходу: Кожна дитина має свої унікальні потреби та можливості. Важливо враховувати їхні індивідуальні характеристики при розробці програм та планів підтримки.

Підтримка родини: Родини дітей з інвалідністю можуть зазнавати певних викликів у вихованні та підтримці своїх дітей. Підтримка родини через надання інформації, консультацій та доступу до ресурсів може допомогти зберегти позитивне родинне середовище.

Стимулювання інклюзивних практик: Інклюзія дітей з інвалідністю у шкільне та загальнокультурне середовище може сприяти їхній соціальній адаптації та самореалізації. Це може включати надання підтримки у взаємодії зі шкільними товаришами, врахування їхніх потреб у навчальних програмах та інших аспектах шкільного життя.

Розвиток спеціальних послуг та ресурсів: Забезпечення доступу до спеціальних послуг, які можуть включати фізичну терапію, реабілітаційні програми, психологічну підтримку та інші види підтримки, є важливим для забезпечення повноцінного розвитку дітей з інвалідністю.

Стимулювання позитивного ставлення до різноманітності: Важливо сприяти формуванню позитивного ставлення до різноманітності серед усіх членів суспільства, що сприятиме покращенню умов для соціальної інтеграції дітей з інвалідністю [18].

Підтримка самовираження та самореалізації: Стимулювання дітей з інвалідністю до самовираження, розвитку їхніх талантів та здібностей допоможе їм відчувати себе цінними та повноцінними членами суспільства.

Врахування цих аспектів у соціально-психологічній підтримці дітей з інвалідністю допомагає створити сприятливі умови для їхнього розвитку та інтеграції в суспільство.

1.3 Соціально-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах освітнього середовища

Адаптація – це процес пристосування до нових умов або середовища з метою забезпечення оптимального функціонування та виживання. Для дітей з інвалідністю адаптація може бути особливо важливою, оскільки вони можуть потребувати додаткового підходу та підтримки для досягнення успіху в різних сферах життя. Ось деякі аспекти адаптації дітей з інвалідністю:

Фізична адаптація: Для дітей з фізичною інвалідністю важливо забезпечити доступ до спеціальних адаптивних пристроїв, які допоможуть їм рухатися, комунікувати та займатися різними видами діяльності.

Соціальна адаптація: Діти з інвалідністю можуть стикатися зі складнощами у взаємодії з оточуючими або відчувати себе виключеними. Важливо створювати сприятливе середовище, де вони можуть почувати себе прийнятими та підтриманими [6].

Емоційна адаптація: Діти з інвалідністю можуть досвіджувати різноманітні емоційні виклики, такі як тривога, стрес або депресія. Важливо надавати їм емоційну підтримку та допомогу у розвитку стратегій копінгу зі стресом.

Освітня адаптація: У шкільному середовищі важливо забезпечити дітям з інвалідністю доступ до інклюзивної освіти, де вони можуть отримувати підтримку та адаптивні програми, що враховують їхні потреби та можливості.

Самостійність та незалежність: Важливо сприяти розвитку навичок самообслуговування та самостійності у дітей з інвалідністю, що допоможе їм здобути більшу незалежність у повсякденному житті.

Адаптація дітей з інвалідністю є багатогранним та індивідуалізованим процесом, який вимагає уваги до їхніх унікальних потреб та можливостей. Забезпечення підтримки та ресурсів для адаптації може допомогти їм досягти свого потенціалу та інтегруватися в суспільство.

Соціальна адаптація дітей з інвалідністю охоплює процес їхньої інтеграції в суспільство та успішної взаємодії з навколишнім середовищем. Це включає

розвиток соціальних навичок, взаємодію з однолітками та дорослими, а також сприйняття себе як частини соціуму. Ось деякі ключові аспекти соціальної адаптації дітей з інвалідністю:

1. **Взаємодія з ровесниками:** Важливо сприяти можливостям для дітей з інвалідністю взаємодіяти зі своїми ровесниками без обмежень та стигми. Це може відбуватися через спільні ігри, проекти або спортивні заходи.
2. **Участь у групових діях:** Забезпечення можливостей для дітей з інвалідністю приєднатися до групових діяльностей, таких як клуби, гуртки або організовані заходи, може сприяти їхній соціальній адаптації та взаємодії з однолітками.
3. **Підтримка від оточуючих:** Важливо створювати сприятливе середовище, де діти з інвалідністю можуть відчувати себе прийнятими та підтриманими. Це може включати розуміння та емпатію з боку однолітків, вчителів та інших членів спільноти.
4. **Розвиток соціальних навичок:** Важливо надавати дітям з інвалідністю можливості розвивати соціальні навички, такі як спілкування, співпраця та розв'язання конфліктів. Це допоможе їм відчувати себе комфортно у різних соціальних ситуаціях.
5. **Позитивне ставлення до самого себе:** Важливо сприяти розвитку позитивного ставлення до самого себе у дітей з інвалідністю, щоб вони відчували себе цінними та важливими членами суспільства.

Соціальна адаптація є важливим етапом у житті кожної дитини, а для дітей з інвалідністю вона може бути особливо важливою для їхнього успіху та щасливого життя. Підтримка та визнання їхніх потреб та можливостей у соціальній сфері є важливими аспектами створення інклюзивного та підтримуючого середовища [39].

Важливо надати конкретні можливості для соціальної адаптації дітей з інвалідністю, щоб вони могли розвивати свої здібності та вміння у відповідальному та сприйнятому оточенні. Ось деякі способи підтримки соціальної адаптації дітей з інвалідністю:

1. **Інклюзивна освіта:** Забезпечення доступу дітей з інвалідністю до інклюзивної освіти, де вони можуть навчатися разом зі своїми здоровими однолітками, сприяє розвитку соціальних навичок та взаємодії.
2. **Спеціальні групові програми:** Організація спеціальних групових програм або гуртків для дітей з інвалідністю дозволяє їм зустрічатися, спілкуватися та взаємодіяти з однолітками, які можуть розуміти їхні унікальні потреби та досвід.
3. **Спортивні та творчі заходи:** Участь у спортивних або творчих заходах, таких як майстер-класи, художні кружки або спортивні змагання, дозволяє дітям з інвалідністю розвивати соціальні навички та сприймати себе як активних учасників.
4. **Партнерство з батьками та громадою:** Важливо включати батьків та інших членів громади у підтримку соціальної адаптації дітей з інвалідністю, сприяючи створенню підтримуючого середовища та можливостей для взаємодії.
5. **Підтримка вчителів та співробітників школи:** Забезпечення підтримки вчителям та іншим співробітникам школи у роботі з дітьми з інвалідністю допомагає створити інклюзивне середовище, де всі діти відчуються прийнятими та підтриманими.

Ці заходи спрямовані на створення умов, в яких діти з інвалідністю можуть розкривати свій потенціал та відчувати себе повноцінними членами суспільства. Підтримка їхньої соціальної адаптації відіграє важливу роль у формуванні їхнього успішного та щасливого майбутнього [40].

Сучасна соціально-педагогічна наука використовує широкий арсенал психолого-педагогічних методів та інструментів, що сприяють оздоровленню, гармонізації розвитку та соціальній адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Для досягнення цієї мети, соціальна адаптація всіх цих груп дітей передбачає:

- Приведення умов оточуючого середовища у відповідність з потребами дитини, застосування спеціальних технічних засобів пересування, таких як візки, милиці, палиці, велосипеди.
- Використання спеціально адаптованих предметів побуту, які допомагають дітям в повсякденних справах, таких як тарілки, ложки, вмикачі електрообладнання.
- Створення умов для соціальної адаптації самої дитини до оточуючого соціального середовища.

Соціальні працівники, практичні психологи та вчителі-дефектологи активно використовують різноманітні методи та прийоми для забезпечення успішного навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Ці методи включають ігрові технології, казкотерапію, відвідування театрів, музеїв, галерей, а також різноманітні спортивні та культурно-просвітницькі заходи. Вони виявляються ефективними засобами у соціальній адаптації цих дітей та їхнього інтегрування в суспільство. Використання ігрових технологій стає особливо важливим, оскільки вони дозволяють поєднувати елементи творчості, дослідницької та пізнавальної діяльності у таких заходах, як квести, вікторини, батьківські конференції, телемарафони, флешмоби та інші. Формуванню необхідних соціальних навичок ефективно сприяє використання групових та тренінгових технологій [5]. Тренінг – це форма інтерактивного навчання, спрямована на розвиток компетентності у міжособистісній і професійній поведінці у спілкуванні. Соціально-психологічний тренінг є особливою формою групової роботи, спрямованою на вивчення власних можливостей, обмежень, принципів, правил та проблем. Цей метод навчання сприяє засвоєнню нових навичок та особистісним змінам. Інтерактивні методи, які використовуються під час тренінгу, найбільш відповідають віковим особливостям та забезпечують найвищу результативність занять. Тренінг представляє собою комбінацію різноманітних прийомів індивідуальної та групової роботи і є одним з найбільш перспективних методів розв'язання певних проблем. Музика позитивно впливає на емоційно-психічний стан дітей з

особливими освітніми потребами, сприяючи розвитку уваги, сприйняття, пам'яті та мислення тих психічних процесів, що стимулюють пізнавальну діяльність. Музикотерапія сприяє емоційному розрядженню, регулюванню емоційного стану та підвищенню доступності для свідомого переживання психо- та соціодинамічних процесів [7]. Корекція спілкування досягається за допомогою різноманітних методів психотерапії. Це включає безпосередню взаємодію педагога та дитини, таку як індивідуальна форма психотерапевтичної дії, де ефективність полягає в індивідуалізації дій та розумінні особистісних проблем дитини. Крім того, використання групової психотерапії, психогімнастики, бібліотерапії, терапевтичної метафори, ігрової терапії, терапії засобами образотворчої діяльності та медичної психології та деонтології також може допомогти у корекції спілкування. Фізичне виховання має велике значення для розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Спеціальні корекційні заняття з фізичного виховання, включаючи лікувальну фізкультуру, ритміку та плавання, сприяють розвитку силових, просторово-часових компонентів, моторних дій, координації, точності та спритності рухів. Ще однією з ключових стратегій соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами є залучення їхніх сімей до активної співпраці, оскільки не лише діти, а й їхні батьки потребують психолого-педагогічної підтримки. Успішність соціальної адаптації цих дітей значною мірою залежить від того, наскільки батьки розуміють їхні потреби, приймають їх такими, які вони є, і намагаються надати їм підтримку [11]. При обранні методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами слід враховувати їхні можливості та порушені функції. Найкращі результати у вихованні та навчанні можна досягти лише шляхом вмілого та гнучкого застосування соціальним педагогом різноманітних методів, які повинні бути адаптовані до конкретного порушення в розвитку дитини та сприяти корекції відхилень. У протилежному випадку вони можуть бути неефективними. Соціально-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах освітнього середовища включають широкий спектр заходів та підходів, спрямованих на створення доступної та підтримуючої

атмосфери для їхнього успішного навчання та розвитку. Ось деякі ключові аспекти соціально-педагогічних умов адаптації:

1. **Інклюзивна освіта:** Забезпечення можливості дітям з інвалідністю навчатися разом зі своїми здоровими ровесниками у межах інклюзивних класів або груп.
2. **Індивідуалізований підхід:** Розробка індивідуальних навчальних планів та програм, які враховують потреби, здібності та особливості кожної дитини з інвалідністю.
3. **Спеціалізована підтримка:** Залучення спеціалістів, таких як реабілітологи, психологи, логопеди та інші, для надання додаткової підтримки та розвитку дітей з інвалідністю.
4. **Фізична доступність:** Забезпечення доступності приміщень, устаткування та інфраструктури для дітей з різними видами інвалідності, зокрема розробка спеціальних пандусів, ліфтів та інших засобів.
5. **Соціальна підтримка:** Створення підтримуючого середовища, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та підтриманою, сприяє позитивній соціальній адаптації.
6. **Професійна підготовка педагогічного персоналу:** Надання вчителям та іншим працівникам освітніх закладів відповідної підготовки та підтримки для роботи з дітьми з інвалідністю.

Ці умови створюють фундамент для успішної соціально-педагогічної адаптації дітей з інвалідністю в освітньому середовищі, дозволяючи їм розвиватися, навчатися та інтегруватися в суспільство на рівних умовах з іншими дітьми. Продовження розгляду соціально-педагогічних умов адаптації дітей з інвалідністю в умовах освітнього середовища може включати такі аспекти:

Технологічна підтримка: Використання сучасних технологій та інноваційних засобів для навчання та комунікації, які допомагають зробити освіту більш доступною та ефективною для дітей з інвалідністю. Система підтримки та контролю якості: Розробка системи моніторингу та оцінки якості

освітнього процесу для дітей з інвалідністю, що дозволяє вчасно виявляти проблеми та вживати відповідних заходів [33]. Сприяння соціальній інтеграції: Організація спеціальних заходів та програм, спрямованих на підтримку соціальної інтеграції дітей з інвалідністю, таких як спільні заходи зі здоровими ровесниками, участь у спортивних та культурних заходах тощо.

Партнерство з громадськістю та організаціями громадянського суспільства: Співпраця з громадськими організаціями, батьківськими об'єднаннями та іншими зацікавленими сторонами для створення сприятливого середовища для дітей з інвалідністю в освітніх закладах. Психологічна підтримка: Надання психологічної підтримки та консультування як дітям з інвалідністю, так і їхнім батькам та вчителям, що сприяє створенню позитивного психологічного клімату. Постійне професійне зростання працівників освітніх закладів: Забезпечення можливостей для навчання та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, що дозволяє їм краще розуміти та впроваджувати підходи до роботи з дітьми з інвалідністю. Ці умови сприяють ефективній соціально-педагогічній адаптації дітей з інвалідністю в освітньому середовищі та сприяють їхньому повноцінному включенню в освітній процес та життя суспільства.

Процес соціально-педагогічної адаптації дітей з інвалідністю може включати такі аспекти: Створення сприятливого середовища навколо: Організація умов, які сприяють комфортному перебуванню дітей з інвалідністю в освітньому закладі, включаючи адаптацію класних кімнат, площадок та інших приміщень. Розвиток самостійності та навичок самообслуговування: Впровадження програм та практик, спрямованих на розвиток навичок, які дозволяють дітям з інвалідністю бути більш самостійними та незалежними у повсякденному житті.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

2.1 Характеристика основних напрямків психолого-педагогічного супроводу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти

Психологічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти відіграє важливу роль у їхньому успішному навчанні, соціальній адаптації та особистісному розвитку. Ось деякі ключові аспекти психологічного супроводу:

Індивідуальний підхід: Психолог повинен розробляти індивідуальні стратегії супроводу для кожної дитини з інвалідністю, враховуючи її потреби, можливості та особливості.

Підтримка самопізнання та самовизначення: Психолог допомагає дитині розуміти і приймати свою інвалідність, визначати свої цілі та бажання, а також розвивати позитивне ставлення до себе. **Розвиток соціальних навичок:** Психолог сприяє розвитку комунікативних та міжособистісних навичок дитини, використовуючи різноманітні методи та вправи.

Підтримка взаємодії з однолітками: Психолог допомагає дитині встановлювати позитивні взаємини зі своїми здоровими ровесниками та іншими учнями в класі. **Робота зі страхами та стереотипами:** Психолог допомагає дитині подолати страхи, уникати стереотипного мислення та розуміти, що кожна людина є унікальною та має право на повноцінне життя.

Підтримка батьків: Психолог надає підтримку та консультації батькам дітей з інвалідністю, допомагаючи їм зрозуміти та прийняти особливості своєї дитини та впроваджувати позитивні підходи у вихованні. **Моніторинг та оцінка прогресу:** Психолог веде спостереження за психологічним розвитком дитини та здійснює оцінку її прогресу у соціальній адаптації та навчанні.

Психологічний супровід є необхідною складовою інклюзивної освіти, яка допомагає дітям з інвалідністю розвиватися та досягати своїх потенційних можливостей в навчанні та житті.

Супровід – це процес надання допомоги, підтримки та планування, спрямований на досягнення конкретних цілей або подолання певних перешкод. У контексті психологічного супроводу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти, супровід означає систематичну психологічну підтримку та консультування, спрямовані на допомогу дітям у подоланні труднощів, розвитку їхніх навичок та позитивного адаптивного функціонування в освітньому середовищі [45, с. 4-20].

Узагальнюючи, супровід включає в себе такі аспекти:

1. Планування: Розробка індивідуальних стратегій та планів дій для досягнення психологічних цілей дитини.
2. Підтримка: Надання емоційної та психологічної підтримки для зняття стресу, підтримки морального стану та позитивного самовідчуття.
3. Навчання та розвиток: Підтримка у розвитку навичок саморегуляції, соціальної взаємодії, вирішення проблем, а також в усвідомленні та розвитку особистісних ресурсів.
4. Консультування: Надання порад та інструкцій щодо вирішення конкретних проблем або ситуацій, що виникають у дитини.
5. Моніторинг та оцінка: Систематична оцінка прогресу та адаптації дитини, а також корекція планів супроводу в залежності від її потреб.

Отже, супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти є комплексним психологічним процесом, спрямованим на створення умов для їхнього успішного навчання, соціальної адаптації та розвитку.

Психологічний супровід – це комплексна діяльність психолога, яка спрямована на забезпечення належних умов для успішного навчання, розвитку та соціалізації дитини.

Після надання психологічного супроводу, психолог активно співпрацює з учителями та батьками, щоб впроваджувати рекомендації і підтримувати

дитину на всіх етапах навчання. Також психолог може організовувати тренінги для учасників навчального процесу, спрямовані на підвищення свідомості та навичок у роботі з дітьми з особливими потребами. Важливим аспектом психологічного супроводу є постійна оцінка та адаптація стратегій, щоб забезпечити найбільш ефективну підтримку дитині на її навчальному шляху [12].

Психолог у навчальних закладах відповідає за спостереження за психофізичним розвитком дитини, аналіз мотивів її поведінки та активності, враховуючи її вікові, статеві, інтелектуальні, фізичні та інші особливості. Він сприяє реалізації освітніх та виховних завдань у навчальних закладах.

На підставі досліджень психолого-педагогічний супровід можна охарактеризувати як:

- Одну зі складових цілісної та комплексної системи соціальної підтримки та психолого-педагогічної допомоги.
- Інтегративну технологію, спрямовану на створення умов для відновлення потенціалу розвитку та саморозвитку особистості.
- Процес особливого типу взаємодії між особами, які здійснюють супровід, та тими, хто потребує допомоги.
- Метою психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховних закладах міста є дослідження їх особистісного потенціалу, зокрема:
 - Оцінка відповідності рівня когнітивного розвитку дитини віковим нормам.
 - Слідкування за розвитком когнітивних здібностей.
 - Визначення рівня мотивації до навчання.
 - Аналіз особливостей емоційно-вольової сфери.
 - Вивчення індивідуально-характерологічних особливостей та їх впливу на творчий та інтелектуальний розвиток.
- Ці цілі досягаються за допомогою залучення всіх учасників навчально-виховного процесу – батьків, педагогів та дітей – до впровадження

запланованих дій, спрямованих на врахування особливостей розвитку, комунікації, навчання, соціалізації, а також професійної орієнтації дітей з особливими потребами.

Отже, практичні психологи в навчальних закладах забезпечують супровід навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами відповідно до наступного алгоритму:

1. Оцінюють готовність дитини до навчання у школі, виявляють навчальні труднощі та проводять розмови з батьками для встановлення їх причин.
2. Спостерігають за поведінкою дитини під час уроків та в позаурочний час, а також аналізують її взаємодію з однолітками та педагогами.
3. Проводять індивідуальні спостереження та дослідження для вивчення особливостей, схильностей, інтересів та потреб дитини, а також аналізують період адаптації.
4. Беруть участь у складанні індивідуальної програми супроводу дитини та розробці індивідуального плану корекційно-розвиткової роботи з урахуванням виявлених особливостей.
5. Готують документи для розгляду на засіданні психолого-медико-педагогічної консультації.
6. Ознайомлюються з висновками та рекомендаціями консультації щодо організації навчання дитини та надання додаткових послуг.
7. Сприяють у створенні позитивного середовища в школі та взаємодії з дітьми, проводять заходи для профілактики стигматизації та дискримінації.
8. Надають консультаційну допомогу педагогам у роботі з дитиною.
9. Встановлюють співпрацю з іншими фахівцями, які працюють з дитиною, та беруть участь у розробці індивідуальної програми розвитку.

Для корекції поведінки та особистісних аспектів у роботі з дітьми з особливими потребами у рамках групової діяльності організовуються такі заходи:

Тренінги спілкування

Тренінги ефективної соціальної взаємодії
Тренінги підвищення впевненості в собі
Тренінги зниження тривожності та подолання страхів
Тренінги розвитку навичок емоційної саморегуляції
Тренінги креативності
Тренінги асертивності
Тренінги самоствердження
Тренінги особистісного росту тощо.

Корекційні заняття також можуть проводитись індивідуально з кожною дитиною з особливими потребами. Ці заняття включають в себе різноманітні техніки та вправи, спрямовані на корекцію їх поведінки та розвиток особистості.

Соціально-педагогічний патронат в загальноосвітніх закладах міста ґрунтується на створенні сприятливих умов для взаємодії учня з соціальним середовищем з метою запобігання виникненню або усуненню вже існуючих дестабілізуючих факторів та формування стійкості до ситуацій дезадаптації [13].

Соціальні працівники проводять свою роботу з організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі, спрямовуючись на такі аспекти:

1. Захист та гарантування прав та свобод дітей з особливими освітніми потребами у школі включає організацію безоплатного гарячого харчування у шкільній їдальні, безкоштовний проїзд у міському транспорті до школи та назад, безоплатне оздоровлення в позаміських таборах та денний відпочинок у пришкільному таборі, а також двічі на рік комісійне відвідування сімей, де проживають діти.
2. Виявлення дітей, які мають труднощі у спілкуванні та взаємодії з іншими людьми або які проживають у сім'ях з складними життєвими обставинами.

3. Вирішення соціальних питань, що виникають та потребують негайного втручання, з'ясування причин та труднощів і при необхідності направлення до відповідних спеціалістів для надання відповідної допомоги.
4. Встановлення статусу дітей з особливими освітніми потребами у шкільному колективі, надання класним керівникам рекомендацій щодо оптимальних методів інтеграції таких дітей в групу однолітків та формування позитивного атмосферного середовища у класі.
5. Поширення інформації про принципи інклюзивного навчання серед педагогічного колективу, батьків, та дітей з метою стимулювання дружнього та безпередвнятого ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.
6. Участь у розробці докладної психолого-педагогічної характеристики дитини та її індивідуального плану розвитку; активна участь у роботі психолого-педагогічного консультативного органу.
7. Повідомлення дитини з особливими освітніми потребами та її батьків про наявність позашкільних навчальних закладів у мікрорайоні, місті або селі, надання підтримки у їх участі у гуртках та секціях з урахуванням їхніх потреб.
8. Представлення інтересів дитини з особливими освітніми потребами перед відповідними установами та службами.
9. У загальноосвітніх навчальних закладах міста діти з особливими освітніми потребами інтегровано навчаються разом з іншими своїми однолітками.

Соціалізація та адаптація дітей з особливими освітніми потребами у суспільстві відбувається через їх участь у просвітницькій програмі "Медіація однолітків", тренінгах, лекторіях, виступах на класних та шкільних заходах, а також за допомогою індивідуальних занять та інших заходів [6].

Практичні психологи та соціальні педагоги активно сприяють цьому процесу, формуючи психологічну готовність учасників навчально-виховного

процесу (учнів, батьків, педагогів, адміністрації) до спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами. Це досягається через проведення різноманітних заходів, спрямованих на подолання упередженості до таких дітей, руйнування міфів та стереотипів, а також боротьбу з дискримінацією.

Сучасний психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами перетворився на не лише набір різноманітних методів корекційно-розвиваючої роботи, але й став складною технологією, що включає в себе особливу культуру підтримки і допомоги дитині. Ця технологія сприяє успішній адаптації, реабілітації та особистісному зростанню дітей у суспільстві.

Основні напрямки психологічного супроводу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти включають:

1. **Індивідуалізована підтримка:** Надання індивідуальної психологічної підтримки кожній дитині з урахуванням її потреб, здібностей та особливостей.
2. **Розвиток самооцінки та самоповаги:** Сприяння позитивному ставленню до себе та власній ідентичності, підвищення впевненості у власних силах та можливостях.
3. **Соціальна адаптація:** Допомога дітям з інвалідністю у взаємодії зі своїми однолітками та іншими членами навчального колективу, сприяння їх соціальній інтеграції.
4. **Психологічна підтримка батьків:** Надання підтримки, консультування та співпраця з батьками дітей з інвалідністю для забезпечення оптимальних умов їх розвитку та навчання.
5. **Створення позитивного середовища:** Формування сприятливого психосоціального середовища, де кожна дитина відчуває підтримку, розуміння та можливості для розвитку.
6. **Розвиток комунікативних навичок:** Підтримка у вивченні та розвитку навичок спілкування, взаємодії з іншими, адаптації до комунікативних ситуацій.

7. Психологічна реабілітація: Забезпечення психологічної допомоги та підтримки у процесі реабілітації, спрямованої на досягнення максимального потенціалу розвитку кожної дитини.

Ці напрямки спрямовані на забезпечення повноцінної участі дітей з інвалідністю в освітньому процесі та їх успішну соціальну адаптацію.

В подальшому, робота з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти може включати такі аспекти:

Моніторинг і оцінка прогресу: Систематичний аналіз розвитку та навчального прогресу кожної дитини з метою виявлення потреб у додатковій підтримці та корекції методів роботи.

Співпраця з іншими спеціалістами: Узгоджена діяльність з педагогами, логопедами, реабілітологами та іншими фахівцями для комплексного підходу до розвитку кожної дитини.

Інклюзивні заходи та події: Організація спеціальних заходів, які сприяють інтеграції та соціалізації дітей з інвалідністю, таких як спортивні змагання, творчі виставки, гурткова діяльність тощо.

Професійний розвиток педагогів: Надання педагогічному персоналу практичних знань та навичок у роботі з дітьми з різними освітніми потребами, враховуючи принципи інклюзивної освіти.

Соціальна підтримка оточення: Створення умов для формування позитивного ставлення та взаєморозуміння серед однолітків, батьків та інших учасників навчального процесу до дітей з інвалідністю.

Співпраця з громадськістю: Взаємодія з громадськістю для підвищення усвідомленості та розуміння важливості інклюзивної освіти, залучення громадськості до підтримки дітей з особливими потребами. Ці заходи спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку кожної дитини з інвалідністю в інклюзивному навчальному середовищі, забезпечуючи їм можливість для самореалізації та успішної адаптації в суспільстві.

Головною метою психологічного супроводу дитини з обмеженими можливостями є готування її до самостійного життя та соціалізація.

Практичний психолог сприяє розвитку соціальних навичок у дітей з особливими освітніми потребами, сприяє формуванню навичок спілкування здорових дітей та дорослих під час спільної діяльності, а також сприяє формуванню толерантного ставлення здорових дітей та дорослих до дітей з особливими потребами. Крім того, він допомагає у розвитку емоційно-вольової регуляції поведінки, зменшує рівень тривожності у дітей з особливими освітніми потребами, сприяє підвищенню самооцінки, надає належну підтримку сім'ям дітей та вихователям, а також сприяє формуванню актуальних форм співпраці й взаємодії з сім'єю.

Також метою психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є надання допомоги та підтримки дитині в процесі її соціальної адаптації в загальній системі соціальних відносин та взаємодій. Психологічний супровід спрямований на три основні аспекти процесу соціалізації:

- Сприяння розвитку особистості дитини.
- Підготовка до самостійного життя.
- Професійна підготовка та можливість працевлаштування.

Одним із ключових принципів роботи з дітьми із обмеженими можливостями є: Індивідуально-орієнтований підхід до дітей та їх батьків, де основною увагою є урахування особистісних особливостей кожної дитини та її родини. Гуманний та особистісно зорієнтований підхід, який відзначається повагою та любов'ю до дитини та кожного члена її сім'ї, а також формуванням позитивного сприйняття себе кожною дитиною. Принцип комплексності, що передбачає надання психологічної підтримки у тісному співробітництві з вихователями, вчителями, спеціалістами-дефектологами, музичним керівником, батьками та адміністрацією освітнього закладу. Принцип діяльнісного підходу, що орієнтується на провідні види діяльності дитини, зокрема, на ігрову діяльність, а також враховує особистісно значущі види активності для кожної дитини. Забезпечення конфіденційності, що передбачає, що отримана інформація про дитину та її родину не розголошується без спеціального

дозволу батьків або законних представників дитини за межами дитячого саду або школи.

У роботі з дітьми з особливими потребами педагоги виявляють такі якості, як терпимість, співчуття, збалансованість, наполегливість, витримка, старанність, готовність до постійної цілеспрямованої праці та безконфліктність.

У своїй роботі з дітьми вони керуються принципами, які висловив Росс Кемпбелл:

- При терпимому ставленні до дитини вона навчається бути терпимою.
- Якщо дитину поощрюють, вона вчиться цінувати інших.
- Якщо дитина відчуває себе в безпеці, вона навчається вірити.
- Якщо дитина отримує позитивне визнання, вона вчиться цінити себе.
- Якщо дитину приймають і ставлять до неї доброзичливо, вона вчиться знаходити любов у цьому світі.

У рамках консультативно-корекційної підтримки батьків у вирішенні психоемоційних проблем з дітьми, практичні психологи використовують різноманітні методи:

Організація системи тренінгових вправ, спрямованих на формування та розвиток почуття батьківської любові, так званих "Сім кроків".

Проведення психокорекційної роботи з матерями, що виховують дітей з відхиленнями в розвитку, з метою формування позитивних стосунків між матір'ю та її дитиною.

Організація групових психокорекційних занять для гармонізації внутрішньосімейних відносин. Використання письмових форм викладання проблеми через анкети, таких як "Моя проблема", "Мій життєвий шлях", "Історія життя моєї дитини".

Проведення практикуму з теми "Інклюзивна освіта – форма навчання для дітей з особливими потребами". Психолого-педагогічна підтримка батьків є важливою, оскільки від них і їхнього внеску в процес виховання та навчання залежить повноцінний розвиток дітей з особливими потребами.

Отже, завдяки освітній роботі батьки стають ознайомленими з особливостями адаптації дитини в соціумі, впевненими у її можливостях, освідомлений про власні та чужі проблеми, об'єднаними в більш турботливу спільноту та ознайомленими з прикладами громадської діяльності для своїх рідних.

Таким чином, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є невід'ємною складовою сучасної освіти. У центрі цього підходу лежить індивідуальний та диференційований підхід до кожного учасника навчально-виховного процесу: дітей, педагогів, батьків.

Підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити, що психологічна служба міста вважає за необхідне створювати в навчальних закладах комфортні умови для розвитку у дітей з особливими освітніми потребами навичок самостійності, впевненості та мобільності, оскільки всі діти є цінними та активними учасниками суспільства.

2.2 Організація дистанційного навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану

Протягом останніх років у сфері освіти в Україні відбулися значні покращення у реалізації прав дітей з інвалідністю, які мають гарантований доступ до освіти на всіх її етапах на рівних з іншими дітьми. Здійснюються систематичні заходи для створення належних умов доступності, забезпечення необхідними засобами для навчання та впровадження окремих посад у навчальних закладах. Постійне зростання кількості дітей з інвалідністю, які беруть участь у інклюзивному навчанні, свідчить про успішність заходів, прийнятих державою. Проте у 2022 році Україна стикалася з трагедією, яка зачепила кожного з 7,5 мільйонів українських дітей - війна. У зв'язку з цим всі діти, незалежно від місця проживання, потребують більшої підтримки, ніж коли-небудь раніше. Навіть у глибокому тилу країни жодна дитина не може вважатися в безпеці. Одним із викликів стало забезпечення реалізації прав дітей з інвалідністю на освіту в умовах воєнного стану. Оскільки кількість дітей з

інвалідністю зростає через поранення, стреси, психологічні травми та інші наслідки війни, ці діти потребують особливої уваги педагогів через свої особливі освітні потреби.

Умови активних бойових дій спричиняють зростання кількості дітей з інвалідністю, що стає серйозною проблемою. У весняному 2022 році в Міністерстві освіти і науки України відбулося засідання секторальної робочої групи "Освіта та наука", в якому взяли участь 145 представників міжнародних партнерських організацій. На цьому засіданні була відзначена актуальність проблеми інклюзивної освіти в умовах воєнного стану. Під час засідання було розглянуто різні аспекти інклюзивної освіти в контексті воєнного конфлікту, зокрема, забезпечення доступу до навчання для дітей з інвалідністю, надання їм необхідної підтримки та адаптації програм навчання до їхніх потреб. Враховуючи складні умови, які виникають через війну, були висловлені ідеї щодо подальших кроків у розвитку і реалізації інклюзивної освіти, зокрема, розробка спеціальних програм та проектів, спрямованих на підтримку дітей з інвалідністю в умовах війни. Такі заходи стали важливим кроком у розв'язанні складних проблем, які виникають у зв'язку з воєнним конфліктом, та сприяють забезпеченню прав дітей на доступну та якісну освіту [37]. Спричинена війною інклюзія – головні проблеми і можливі рішення. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5478-sprychynena-viinoiu-inkliuziia-holovni-problemy-i-mozhlyvi-rishennia>

Проблема №1: травми війни Більшість людей, чувши про поранення дітей, уявляють, що ці рани зможуть зцілитися. Проте, наслідки збройної агресії Російської Федерації призводять до незворотних наслідків для українських дітей. Обстріли та вибухи можуть призвести до втрати рук, ніг, зору та слуху. Поки лікарі здійснюють реабілітацію, а пацієнти з їх родинами навчаються жити з цими втратами, освітяни вже розмірковують про те, як адаптувати навчання для дітей з особливими освітніми потребами, що виникли через війну. Ці діти потребують нового підходу, оскільки їхній досвід життя часто страшніший, ніж у дорослих. Навіть вчителі, які працюють в інклюзивних

школах, поки не мають відповіді на питання, як оптимально навчати та виховувати цих дітей. Зважаючи на території під окупацією, де тривають бойові дії, точна кількість постраждалих дітей залишається невідомою.

Проблема №2: травми психіки

Воєнний конфлікт не лише травмує фізично, але й сильно впливає на психіку людини. У дітей, які стали жертвами цієї війни, помимо травм тіла, можуть виникати серйозні психологічні проблеми. Наприклад, в Національній дитячій спеціалізованій лікарні "ОХМАТДИТ" описано випадки семирічної дівчинки, яка втратила ноги і пережила смерть матері, або чотирнадцятирічного хлопчика, який пережив стрілянину і був залишений серед трупів. Ці діти стикаються з втратою дитинства та потребують особливої підтримки та уваги.

Навіть у дітей, які не отримали фізичних поранень, можуть виникати симптоми посттравматичного стресового розладу. Ці стани потребують не лише втручання психологів, але й уваги вчителів та інших освітніх працівників. Наприклад, у дітей може розвинутися мутизм - стан, коли вони не можуть говорити після психологічної травми, хоча немає жодних фізичних перешкод для цього. У цих випадках, учителям доведеться працювати з дітьми, які не можуть говорити, але попередні методи навчання можуть бути неефективними та навіть шкідливими.

Крім цього, можуть виникати інші проблеми, такі як тривожність, роздратованість, агресивна поведінка, відчуття відстороненості, апатія, психосоматичні прояви, втрата інтересу до навчання та ризик самогубства. Учні можуть стикатися зі зниженням пам'яті та концентрації уваги, що ускладнює їхнє навчання та розвиток.

Проблема №3: виклики для дітей з особливими освітніми потребами

Експерт Ольга Набоченко, директорату з дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, зауважує, що навіть учні інклюзивних класів, з якими раніше вдалося успішно працювати, тепер стикаються з новими труднощами. Наприклад, кожна дитина з розладом аутистичного спектра переживає стрес від змін у звичайних ритмах, розкладі та перестановок меблів

вдома або у школі. А що відчувають вони, коли стають переселенцями? Нові умови, невідомі дороги, небезпека навколо - все це поглинає їх базове відчуття безпеки, що може призвести до емоційних вибухів чи нападів агресії.

Загострення під час війни також важко переносять і діти з іншими діагнозами. Не лише психологічні, але й технічні проблеми: втрати особистого майна, такого як інвалідні візки, пристрої, книги зі шрифтом Брайля, що необхідні для навчання. Фінансові витрати на заміну цих речей для дітей, що були змушені залишити свої домівки через війну, стають необхідністю [46].

Учасники робочої групи відзначили також наявність технічних проблем, які вимагають фінансових вкладень для їх вирішення. Діти з особливими освітніми потребами часто змушені були тікати з батьками від бойових дій, розгублено збираючи речі, тому втрачали свої інвалідні візки, пристрої, книги з шрифтом Брайля та інші індивідуальні засоби навчання. За словами експерта директорату Міністерства освіти і науки з питань дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти О. Савицької, вони звертаються за допомогою до країн з досвідом військових конфліктів, проте здивовані тяжкістю травмування дітей в Україні. Досвід, який їм прийшлося здобувати, потребує адаптації, оскільки війна в Україні є унікальною.

Онлайн-навчання, яке було організоване для українських дітей, на жаль, не часто виявляється доступним для дітей з інвалідністю. Більшість педагогів, за даними батьків дітей з інвалідністю, досі не готова до дистанційної роботи з такими учнями. Це призводить до ситуації, коли якість навчання дитини залежить виключно від зусиль їхніх рідних.

Для вирішення цих питань Міністерством освіти і наук України та Кабінетом Міністрів були прийняті відповідні рішення. Наприклад, Лист МОН №1/3710-22 від 28.03.22 "Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану" зобов'язує школи приймати всіх внутрішньо переміщених дітей з особливими освітніми потребами за новим місцем проживання та організовувати для них очне, змішане або дистанційне навчання.

У період воєнного стану для створення інклюзивного класу досить подати заяву одного з батьків та довідку ВПО. Щодо висновку інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини: якщо він наявний, треба додати. Якщо був, але його втрачено, можна отримати копію на порталі "ІРЦ" або у відповідному мобільному застосунку. Також висновок може надати місцевий ІРЦ. Клас або інклюзивну групу створюють тимчасово, доки дитина з особливими освітніми потребами не повернеться додому.

Багато сімей, у яких є діти з інвалідністю (в Україні вони навчалися в інклюзивних класах або на індивідуальній формі навчання), виїхали за кордон або були змушені перевестися на "сімейну форму навчання" з початку навчального року. Зараз спостерігається тенденція стурбованості батьків через перевантаження дітей. Вони вивчають мову країни, в якій перебувають, вчаться в місцевих школах, а вечорами вони змушені опановувати програму української школи. Це становить серйозне навантаження як на дітей, так і на їхніх батьків. [43].

Деякі сім'ї були примушені виїхати за кордон і забрати документи дитини зі школи, порушуючи тим самим її право на отримання освіти в українській школі. Діти, які продовжують навчатись в Україні, в основному займаються дистанційно. У серпні 2022 року в рамках Міжнародної серпневої педагогічної науково-практичної конференції "Освіта, освітяни – незламні у війні" була проведена секція "Підтримай дитину! (освіта дітей з особливими освітніми потребами)", де розглядалися питання навчання осіб з ООП, надання освітніх послуг дітям, що перебувають на лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, а також виникнення проблеми психологічної підтримки здобувачів освіти та педагогічних працівників. Особливу увагу приділили організації освітнього процесу в 2022/2023 навчальному році за новими моделями та організацією роботи Інклюзивно-ресурсних центрів.

Важним документом у цьому напрямі є "Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у

2022/2023 навчальному році", розроблені Міністерством освіти та науки України. У цих рекомендаціях чітко визначено, що кожна дитина, незалежно від місця проживання, має право на отримання освіти. Окрема частина документу присвячена організації дистанційної освіти та визначає ролі асистента вчителя в таких умовах:

- Організує спільно з учителем/вчителями освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання.
- Забезпечує навчання учня з особливими освітніми потребами, у тому числі за потреби здійснює в межах свого педагогічного навантаження індивідуальне підключення поза часом уроку, який здійснюється онлайн, та надає додаткові пояснення, виконує разом з дитиною домашні завдання, які були їй не зрозумілі.
- Надає додаткові пояснення дитині щодо виконання матеріалу, який вивчається, та завдань у окремій онлайн кімнаті, забезпечує перевірку виконання таких завдань.
- Важним документом у цьому напрямі є "Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році", розроблені Міністерством освіти та науки України. У цих рекомендаціях чітко визначено, що кожна дитина, незалежно від місця проживання, має право на отримання освіти. Окрема частина документу присвячена організації дистанційної освіти та визначає ролі асистента вчителя в таких умовах:
- Організує спільно з учителем/вчителями освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання.
- Забезпечує навчання учня з особливими освітніми потребами, у тому числі за потреби здійснює в межах свого педагогічного навантаження індивідуальне підключення поза часом уроку, який здійснюється онлайн, та надає додаткові пояснення, виконує разом з дитиною домашні завдання, які були їй не зрозумілі.

- Надає додаткові пояснення дитині щодо виконання матеріалу, який вивчається, та завдань у окремій онлайн кімнаті, забезпечує перевірку виконання таких завдань.
- Важним документом у цьому напрямі є "Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році", розроблені Міністерством освіти та науки України. У цих рекомендаціях чітко визначено, що кожна дитина, незалежно від місця проживання, має право на отримання освіти. Окрема частина документу присвячена організації дистанційної освіти та визначає ролі асистента вчителя в таких умовах:
- Організує спільно з учителем/вчителями освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання.
- Забезпечує навчання учня з особливими освітніми потребами, у тому числі за потреби здійснює в межах свого педагогічного навантаження індивідуальне підключення поза часом уроку, який здійснюється онлайн, та надає додаткові пояснення, виконує разом з дитиною домашні завдання, які були їй не зрозумілі.
- Надає додаткові пояснення дитині щодо виконання матеріалу, який вивчається, та завдань у окремій онлайн кімнаті, забезпечує перевірку виконання таких завдань [35].

Слід враховувати, що для багатьох категорій дітей з особливими освітніми потребами дистанційне навчання фактично неможливе через характер їхніх нозологій. Наприклад, з початком пандемії COVID-19 і до сьогоднішнього часу дітям з порушеннями слуху недоступні уроки проєкту «Всеукраїнська школа онлайн». Фахівці вважають, що навчання дітей з порушеннями слуху має бути жестомовним, а не лише перекладним, тобто не просто з використанням перекладача жестової мови. Переклад уроків «Всеукраїнської школи онлайн» на жестову мову, хоча вже було зроблено, не забезпечує доступ дітей з порушеннями слуху, оскільки перекладач повинен бути педагогом, який не лише механічно перекладає слова на жести, але й

пояснює дітям матеріал, особливо важливо це для дітей молодшого шкільного віку.

Організація дистанційного навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану є складною та потребує уважного підходу. Зокрема, необхідно враховувати наступні аспекти:

Технічна підтримка: Забезпечення доступу до необхідних технічних засобів для дистанційного навчання, таких як комп'ютери, планшети, інтернет-з'єднання тощо.

Індивідуальний підхід: Створення індивідуальних навчальних планів з урахуванням особливих потреб кожної дитини з інвалідністю.

Психологічна підтримка: Надання психологічної підтримки як самим дітям, так і їхнім батькам у період воєнного конфлікту, оскільки стрес та тривога можуть впливати на навчання.

Комунікація з батьками: Постійний контакт із батьками дітей з інвалідністю для забезпечення ефективної організації навчального процесу та вирішення поточних питань.

Доступність навчального матеріалу: Забезпечення доступу до навчальних матеріалів у форматах, що відповідають потребам дітей з інвалідністю, наприклад, збільшений шрифт, аудіо-або відеоформати.

Гнучкість та адаптивність: Здатність швидко адаптуватися до змінних обставин і враховувати індивідуальні потреби кожної дитини з інвалідністю.

Організація співпраці з іншими фахівцями: Взаємодія з психологами, реабілітологами та іншими спеціалістами для надання комплексної підтримки дітям з інвалідністю.

Залучення родини до навчального процесу: Забезпечення активної участі батьків у навчанні та сприяння їхньому залученню до розвитку навчальних навичок та стратегій, які можуть бути використані вдома.

Систематичне відстеження прогресу: Постійна оцінка та моніторинг успішності дітей з інвалідністю для вчасного виявлення та вирішення можливих проблем чи труднощів у навчанні.

Підтримка комунікації: Забезпечення доступу до інструментів та технологій для комунікації з однокласниками, вчителями та іншими учасниками навчального процесу.

Підготовка і підтримка вчителів: Надання вчителям необхідних навичок та підтримки для ефективної роботи з дітьми з інвалідністю у дистанційному форматі. Ці аспекти спільно сприяють створенню сприятливого та доступного середовища для навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану.

У продовженні організації дистанційного навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану також важливо враховувати такі аспекти:

Індивідуальний підхід до навчання: Врахування індивідуальних особливостей та потреб кожної дитини з інвалідністю при плануванні та організації навчальних занять. Вчителі повинні мати знання про специфіку кожного учня та працювати з ними індивідуально, враховуючи їхні можливості та потреби [9].

Фізична активність та паузи: Забезпечення можливості для фізичної активності та регулярних пауз під час дистанційного навчання, особливо важливо для дітей з інвалідністю, які можуть відчувати певні обмеження в рухах.

Навчальна диференціація: Надання різних рівнів складності завдань та матеріалів, щоб кожна дитина могла успішно вивчати предмети відповідно до своїх можливостей та рівня знань.

Соціальна взаємодія та підтримка: Створення можливостей для соціальної взаємодії та підтримки між учнями, навіть на відстані, через використання відео конференційних платформ або спеціальних онлайн-форумів.

Оцінювання та зворотний зв'язок: Забезпечення об'єктивного оцінювання навчальних досягнень дітей з інвалідністю та надання їм зворотного зв'язку для подальшого покращення навчального процесу. Ці аспекти допоможуть створити ефективну та дієву систему дистанційного навчання для дітей з

інвалідністю в умовах воєнного стану, щоб забезпечити їхнє навчання та розвиток навіть у складних умовах конфлікту.

2.3 Рекомендації щодо покращення розвитку інклюзивної освіти в Україні

Рекомендації щодо покращення розвитку інклюзивної освіти в Україні:

1. **Забезпечення належного фінансування:** Уряд повинен приділити більше уваги фінансуванню інклюзивної освіти, забезпечуючи достатні ресурси для створення адаптованих навчальних програм, розвитку інфраструктури та підготовки кваліфікованих фахівців.

Створення адаптованих навчальних програм, які враховують потреби дітей з різними освітніми потребами. Це може включати розробку спеціальних методик навчання, навчальних матеріалів та програмно-методичних комплексів. Розвиток інфраструктури, включаючи адаптацію навчальних закладів для забезпечення доступності для дітей з інвалідністю. Це може вимагати будівельних робіт, установки спеціального обладнання та ремонту існуючих приміщень. Підготовку та підтримку кваліфікованих фахівців, включаючи вчителів, психологів, логопедів та інших спеціалістів, які працюють з дітьми з різними освітніми потребами. Забезпечення належного фінансування інклюзивної освіти є важливою передумовою для створення рівних умов навчання для всіх дітей та забезпечення їхнього успіху у школі та подальшому житті.

2. **Професійна підготовка вчителів:** Необхідно розробити спеціалізовані програми підготовки вчителів для роботи з учнями з різними потребами. Ці програми повинні включати практичні заняття та стажування в інклюзивних класах.

Розробити спеціалізовані програми підготовки: Уряд та освітні установи повинні спільно розробити програми підготовки вчителів, які охоплюватимуть різні аспекти роботи з дітьми з різними потребами. Ці програми мають включати теоретичну основу і практичні навички, необхідні для роботи в

інклюзивному середовищі. Практичні заняття та стажування: Програми підготовки повинні передбачати практичну складову, включаючи можливість стажування в інклюзивних класах під керівництвом досвідчених вчителів. Це допоможе майбутнім вчителям здобути практичний досвід роботи з учнями з різними потребами та розуміння їхніх індивідуальних особливостей. Підтримка та наставництво: Важливо забезпечити підтримку та наставництво для вчителів під час їхньої практичної підготовки та перших кроків в роботі з учнями з різними потребами. Це може включати регулярні консультації з досвідченими спеціалістами та можливість обміну досвідом з колегами. Професійна підготовка вчителів є ключовим елементом успішної інклюзивної освіти, оскільки вона допомагає забезпечити якісні умови навчання для всіх учнів та розвивати навички вчителів у роботі з різноманітними групами дітей [22].

3. Розвиток інфраструктури: Уряд повинен інвестувати у створення доступного середовища для навчання, забезпечуючи адаптацію класних приміщень, створення спеціальних зон та обладнання для дітей з інвалідністю.

Розвиток інфраструктури є однією з ключових складових успішної інклюзивної освіти. Для забезпечення рівних можливостей навчання для всіх учнів, уряд повинен приділити належну увагу інвестуванню у створення доступного середовища для навчання, що включає: Адаптацію класних приміщень: Навчальні заклади повинні бути адаптовані для забезпечення доступності для дітей з інвалідністю. Це може включати розширення дверних проходів для рухомих інвалідів, установку спеціального обладнання для підйому на поверхи та інше. Створення спеціальних зон: Важливо виділити певні зони в навчальних закладах, де діти з інвалідністю можуть отримувати підтримку та послуги, необхідні для їхнього навчання та розвитку. Це може бути спеціально обладнані кабінети для індивідуальної роботи, терапевтичні кімнати та інші. Обладнання для дітей з інвалідністю: Уряд повинен забезпечити належне обладнання для дітей з інвалідністю, включаючи спеціальні столики, стільці, комп'ютери та інші пристрої, які допомагатимуть

їм отримувати якісну освіту. Інвестування у розвиток інфраструктури для інклюзивної освіти є необхідним кроком для створення рівних умов навчання для всіх учнів, що сприятиме їхньому успіху та розвитку в майбутньому.

4. **Забезпечення доступу до ресурсів:** Необхідно забезпечити доступність спеціальних навчальних матеріалів та технічних засобів для учнів з різними потребами, таких як аудіокниги, комп'ютерні програми для людей з обмеженими можливостями та інше.

Забезпечення доступу до ресурсів є важливим аспектом створення інклюзивного середовища в освітніх закладах. Для того, щоб учні з різними освітніми потребами мали рівний доступ до навчання, уряд та освітні установи повинні здійснювати наступні заходи: Розробка та поширення спеціальних навчальних матеріалів: Уряд має сприяти розробці і виробництву навчальних матеріалів, які відповідають потребам учнів з різними освітніми потребами. Це може включати аудіокниги, електронні версії підручників, матеріали з великим шрифтом та інше. Створення та підтримка комп'ютерних програм: Важливо забезпечити доступність спеціальних комп'ютерних програм та програмного забезпечення для учнів з обмеженими можливостями. Це можуть бути програми з розпізнаванням мови, програми для полегшення читання та письма, програми для розвитку моторики та інші. Надання спеціальних технічних засобів: Уряд повинен забезпечити навчальні заклади спеціальними технічними засобами, такими як комп'ютери, спеціалізовані програми, комунікаційні технології та інше, що допоможе учням з різними потребами активно брати участь у навчальному процесі. Забезпечення доступу до ресурсів для учнів з різними освітніми потребами допоможе забезпечити їм рівні умови навчання та сприятиме їхньому успішному розвитку та інтеграції в суспільство [16].

5. **Залучення громадськості:** Важливо проводити інформаційні кампанії та заходи з метою підвищення свідомості суспільства щодо інклюзивної освіти та важливості прийняття різниці. Громадські організації, батьківські комітети та інші зацікавлені сторони повинні активно долучатися до цього процесу.

Залучення громадськості є ключовим для успішного розвитку інклюзивної освіти. Інформаційні кампанії та заходи з підвищення свідомості суспільства можуть включати такі дії: Організація інформаційних заходів: Проведення семінарів, конференцій, воркшопів та інших заходів для громадськості з питань інклюзивної освіти. Це дозволить поширити знання про переваги інклюзивної освіти та важливість прийняття різноманітності. Створення інформаційних матеріалів: Розроблення брошур, листівок, відеороликів та іншого інформаційного матеріалу, що пояснює сутність інклюзивної освіти та її переваги для дітей, батьків та суспільства в цілому. Залучення громадських організацій: Співпраця з громадськими організаціями, які підтримують інклюзивну освіту, для спільного проведення заходів та розповсюдження інформації. Активна участь батьківських комітетів: Залучення батьків до діалогу та співпраці з освітніми установами щодо розвитку інклюзивної освіти. Батьківські комітети можуть виступати як важливий канал комунікації між школою та громадськістю. Розширення соціальних мереж: Використання соціальних мереж для поширення інформації про інклюзивну освіту, проведення обговорень та взаємодії з громадськістю. Залучення громадськості до підтримки інклюзивної освіти є важливим елементом успішного розвитку цієї сфери, оскільки сприяє формуванню позитивного відношення та підтримки з боку суспільства.

6. Моніторинг та оцінка: Уряд повинен забезпечити систему моніторингу та оцінки якості інклюзивної освіти, щоб вчасно виявляти проблеми та впроваджувати необхідні корективи.

Моніторинг та оцінка якості інклюзивної освіти в Україні є критично важливим для забезпечення ефективності та успішності цієї системи. Уряд повинен розробити та впровадити систему моніторингу та оцінки, що включатиме такі елементи: Створення стандартів та критеріїв оцінки: Уряд повинен розробити чіткі стандарти та критерії якості інклюзивної освіти, які враховуватимуть потреби учнів з різними освітніми потребами та вимоги сучасного освітнього середовища. Збір та аналіз даних: Необхідно забезпечити

систематичний збір та аналіз даних щодо процесів навчання та досягнень учнів в інклюзивних класах. Це може включати оцінку академічних досягнень, соціально-емоційний розвиток та інші аспекти. Оцінка якості інфраструктури: Важливо проводити оцінку якості інфраструктури навчальних закладів, включаючи доступність та адаптованість приміщень, наявність необхідного обладнання та інших ресурсів. Залучення зацікавлених сторін: Моніторинг та оцінка повинні проводитися з урахуванням думки та зворотного зв'язку від учасників освітнього процесу, включаючи учнів, батьків, вчителів та інші зацікавлені сторони. Впровадження коректив: На основі результатів моніторингу та оцінки, уряд повинен вживати відповідних заходів для виправлення виявлених проблем та покращення якості інклюзивної освіти. Створення ефективної системи моніторингу та оцінки є ключовим для постійного покращення інклюзивної освіти та забезпечення рівних умов навчання для всіх учнів.

Ці рекомендації можуть сприяти розвитку інклюзивної освіти в Україні та забезпечити всім дітям, незалежно від їхніх можливостей, рівний доступ до якісної освіти [40].

Десять рекомендацій, що подані нижче, враховують кореневі причини та різноманітні аспекти, пов'язані з інклюзією, які можуть перешкоджати досягненню зазначених цілей до 2030 року.

Розширення розуміння інклюзивної освіти відображається в тому, що вона охоплює всіх учнів, незалежно від їхньої особистості, походження або здібностей. Хоча законодавча база 68% країн включає визначення інклюзії, тільки в 57% з них ці визначення враховують численні маргінальні групи. У 26% країн визначення інклюзивної освіти обмежується лише на людей з інвалідністю або особливими освітніми потребами.

Системи освіти, які цінують різноманіття і вважають, що кожна людина має потенціал і заслуговує на повагу, створюють умови для всебічного навчання, не лише базових понять, але й розвитку широкого спектру навичок, необхідних для побудови стійких суспільств.

Це не лише про створення відділу освіти, який би займався інклюзією. Це, перш за все, про недопущення дискримінації та прийняття кожної людини, про створення всіх можливих розумних адаптацій для задоволення різних потреб і роботу на користь гендерної рівності.

Фінансування має бути спрямоване на тих, хто залишається у відсталому становищі. Інклюзія неможлива, коли чверть мільярда дітей та молоді залишаються без можливості отримати освіту, і багато учнів виходять зі школи раніше. Наприклад, у двох африканських країнах вагітних дівчат виключають із шкіл, а в 117 країнах дозволяють дитячі шлюби. Поки правові механізми не будуть спрямовані на подолання цих бар'єрів, урядам слід розглядати підхід, що передбачає надання загального фінансування для створення інклюзивного навчального середовища для всіх учнів, а також спеціалізованого фінансування для швидкого наближення до тих, хто найбільш відстає.

Разом із забезпеченням доступу до освіти, раннє втручання може значно зменшити потенційний вплив інвалідності на успішність та процеси навчання.

Обмін досвідом і ресурсами є єдиною можливістю підтримати перехід до інклюзії. Законодавство 25% країн (понад 40% в Азії, Латинській Америці та Карибах) передбачає навчання учнів з інвалідністю окремо, 10% - в інтегрованих структурах і 17% - в інклюзивних. Інші обирають різні комбінації [5].

У багатьох аспектах досягнення інклюзії стає викликом управління. Недостатньо лише людських і матеріальних ресурсів для подолання нерівностей. Історично ці ресурси були сконцентровані в декількох місцях. У деяких країнах ресурсні центри або мобільні спеціалісти допомагають у впровадженні інклюзії.

Залучення громади та батьків до значущої консультації є ключовим. Інклюзія не може бути нав'язана зверху, оскільки батьки можуть мати дискримінаційні погляди на гендер, інвалідність, етнічність, расу або релігійну приналежність.

У Німеччині 15% батьків, а в Гонконзі 59% відчувають страх, що діти з інвалідністю можуть заважати навчанню інших. У штаті Квінсленд (Австралія) 37% учнів спеціальних шкіл були переведені зі звичайних. Урядам слід створити можливість для громад висловлювати свої погляди під час розроблення політики інклюзивної освіти.

У країнах ОЕСР частка учнів, які відчувають, що вони є частиною школи, знизилася з 82% у 2003 році до 73% у 2015. Школи мають підвищувати взаємодію як всередині, так і за їх межами, наприклад, через батьківські асоціації. Кожна думка повинна бути врахована.

Необхідно сприяти співпраці між різними департаментами та секторами. Інклюзія в освіті є лише однією складовою соціальної інтеграції. Міністерства, які відповідають за адміністративні аспекти інклюзивної освіти, повинні взаємодіяти у сферах виявлення потреб, обміну інформацією та розроблення програм [3].

Не всі програми, спрямовані на допомогу найбільш вразливим групам, можуть бути реалізовані в одному місці, але вони повинні максимально взаємодіяти. У 89% країн у школах існують програми з підтримки здоров'я та харчування. Однак, децентралізація може призвести до посилення нерівності, якщо не будуть враховані місцеві можливості. Наприклад, у Великобританії, хоча кількість дітей та молоді, які потребують підтримки, зросла на 33% між 2015 та 2019 роками, фінансування плану підтримки на місцях зросло лише на 7%.

Центральні уряди повинні забезпечити місцевим органам влади кадрову та фінансову підтримку в сфері інклюзії.

Необхідно створити механізми для надання підтримки від неурядових організацій. Урядам слід вести лідерство та встановлювати діалог із НУО, переконуючись, що надання освітніх послуг сприяє інклюзії, відповідає стандартам та узгоджується з національною політикою, і щоб уникнути дублювання послуг.

Також варто створити умови, що дозволять НУО відстежувати виконання урядових зобов'язань та захищати права тих учнів, які виключені з освітнього процесу.

Кампанія НУО у Вірменії у 2001 році призвела до створення нової законодавчої та бюджетної бази для реалізації інклюзивної освіти на національному рівні до 2025 року.

Необхідно застосовувати принцип універсального дизайну, щоб забезпечити, що інклюзивна система освіти максимально реалізує потенціал кожного учня. Усі діти повинні мати можливість навчатися за гнучким, відповідним та досяжним навчальним планом, який враховує їхнє різноманіття та навчальні потреби. В багатьох країнах досі практикується навчання учнів з інвалідністю за спеціальними навчальними планами, пропонується біженцям навчальні плани з їхньої батьківщини для сприяння поверненню додому, і широко використовується переведення дітей з меншими досягненнями на уповільнене навчання [1].

Тексти та ілюстрації в підручниках повинні бути розроблені таким чином, щоб усі учні були представлені і не піддавалися стереотипам. Наприклад, жінки представлені у текстах та ілюстраціях англомовних підручників для середніх шкіл в Індонезії – у 44% випадків, в Бангладеші – у 37%, у провінції Пенджаб (Пакистан) – у 24%.

Оцінювання повинне бути формативним і давати можливість учням демонструвати результати навчання різними способами.

Підготовка, розширення можливостей і мотивація освітян є важливим аспектом розвитку інклюзивної освіти. Згідно з даними, 25% учителів у 48 країнах з середнім і високим рівнями доходу відзначають високу потребу у професійному розвитку в сфері навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Інклюзивні підходи повинні розглядатися не тільки як тема для спеціалізованих фахівців, але як ключовий елемент освіти для вчителів у рамках початкової підготовки або професійного розвитку. Такі програми мають

спрямовуватися на подолання стереотипів щодо здібностей деяких учнів до навчання. Директори шкіл повинні бути готові до впровадження та сприяння інклюзивному духу в навчальних закладах. Освітняни також можуть виступати прикладом для учнів та підтримувати інклюзію своїми ідеями.

Отримання інформації для забезпечення інклюзії вимагає уважності та поваги. Важливо уникати стигматизації та накладання ярликів. Міністерства освіти повинні співпрацювати з іншими державними органами та агентствами, які займаються збором статистичних даних, для того щоб забезпечити узгоджений та зрозумілий аналіз масштабів проблеми незадовільної соціальної адаптації маргіналізованих груп населення [21].

Збір даних необхідний для ефективного планування та розподілу бюджетних коштів на забезпечення послуг з інклюзивної освіти.

Отримання навчання від рівесників є важливою складовою переходу до інклюзивного навчання. Цей процес є складним, оскільки інклюзія означає перехід від дискримінації та упереджень до майбутнього, і не може бути швидким або однозначним. Всі аспекти цих змін потребують обговорення та вивчення шляхом обміну досвідом у вчителських спільнотах, на національних форумах, а також на регіональних та глобальних платформах. Необхідно спільно працювати, щоб побудувати світ, де різноманіття вважається цінним і достойним поваги аспектом, а не проблемою, яку потрібно виправляти [38].

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі наведено теоретичне узагальнення та підхід до вирішення важливої й актуальної проблеми щодо соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти. Досягнута мета, виконані завдання дають підстави для загальних висновків.

1. Дослідження показало, що поняття інклюзивна освіта має різноманітні тлумачення в українській та світовій науці. Українські та світові науковці визначають інклюзивну освіту як систему, яка забезпечує доступ до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб. Важливо враховувати різноманітність підходів та моделей інклюзивної освіти, оскільки вони впливають на реалізацію освітніх програм та забезпечення підтримки дітям з різними особливостями. Для успішного впровадження інклюзивної освіти важливо розвивати співпрацю між освітніми закладами, педагогами, батьками та соціальними працівниками, а також враховувати потреби та індивідуальність кожного учня. Інклюзивна освіта – це педагогічний підхід, який передбачає створення умов для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, індивідуальних потреб, здібностей чи обмежень. Основна ідея інклюзивної освіти полягає в тому, щоб кожен учень мав можливість отримати якісну освіту та розвиватися у відповідності до своїх можливостей та потреб. Це означає, що діти з різними особливостями (наприклад, діти з інвалідністю, діти з особливими освітніми потребами, діти з розумовими або фізичними відмінностями) навчаються разом зі здоровими дітьми в одному класі або шкільному середовищі.

Головна мета інклюзивної освіти – це забезпечити всебічний розвиток кожної дитини, підтримати її соціальну адаптацію та інтеграцію у суспільство. Інклюзивна освіта сприяє формуванню толерантного ставлення, розумінню та прийняттю різноманітності, а також підвищує рівень освіти та можливостей для всіх дітей.

2. Відповідно другого завдання розкрито поняття «інвалідність» включає в себе різні аспекти фізичних, психічних або розумових обмежень, які можуть впливати на життєдіяльність особи та її можливість участі у соціальних процесах, зокрема в освітній сфері.

Інвалідність може бути класифікована за різними критеріями, включаючи:

1. **Фізична інвалідність:** Обмеження фізичних можливостей особи, такі як втрата або порушення функцій опорно-рухового апарату, зору, слуху тощо.
2. **Психічна інвалідність:** Стан, при якому порушено психічні функції особи, що може виявлятися у різних формах психічних розладів.
3. **Розумова інвалідність:** Обмеження розумових здібностей та інтелектуальних можливостей, що може виявлятися у важкостях у навчанні, розумінні інформації тощо.

Також існує поділ інвалідності на категорії залежно від ступеня обмеження та потреб особи: перша, друга, третя та четверта категорії. Розуміння сутності поняття "інвалідність" та її видів та категорій є важливим для розробки та впровадження ефективних програм інклюзивної освіти, спрямованих на забезпечення доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб.

3. Проаналізовано психолого-педагогічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти орієнтований на створення сприятливого середовища для їхнього повноцінного розвитку та навчання. Основні напрямки цього супроводу включають:

1. **Індивідуалізація навчання:** Розробка індивідуальних підходів до кожного учня з урахуванням його особливостей, потреб і можливостей.
2. **Психологічна підтримка:** Надання психологічної підтримки як дітям з інвалідністю, так і їхнім сім'ям, для покращення емоційного стану та адаптації до навчального середовища.

3. **Соціальна інтеграція:** Створення умов для активної участі дітей з інвалідністю у спільних заходах та проектах разом з іншими учнями.
4. **Розвиток навичок самообслуговування і самостійності:** Здійснення практичних тренувань та навчання умінням, необхідним для самостійного життя та навчання.
5. **Консультування та навчання педагогічного персоналу:** Надання консультацій та підготовка вчителів та інших фахівців до роботи з дітьми з інвалідністю, включаючи використання спеціальних методик та технологій.

4. Відповідно четвертого завдання проаналізовано дистанційне навчання для дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану є складним завданням, що потребує уважного аналізу та розробки ефективних стратегій. Висновок до цього питання може бути таким: Умови воєнного стану створюють значні виклики для навчання дітей з інвалідністю, оскільки можуть виникати труднощі з доступом до навчальних закладів, обмеження у здійсненні педагогічного супроводу та недостатня доступність інфраструктури для освіти. Дистанційне навчання в таких умовах може стати ефективним інструментом, але потребує ретельного планування та розробки спеціальних підходів.

Основні аспекти, які слід враховувати при аналізі дистанційного навчання для дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану, включають:

1. **Доступність технологій:** Забезпечення дітей з інвалідністю доступом до необхідних технологій та програмного забезпечення для дистанційного навчання.
2. **Індивідуалізація навчання:** Розробка індивідуальних навчальних планів та методик, які враховують потреби та можливості кожної дитини з інвалідністю.
3. **Підтримка вчителів та батьків:** Надання підтримки та консультацій вчителям та батькам для успішної організації навчального процесу в дистанційному форматі.

4. **Соціальна інтеграція:** Створення можливостей для взаємодії та спілкування дітей з інвалідністю з однолітками та іншими учнями, навіть у віртуальному середовищі.
5. **Моніторинг та оцінювання:** Проведення систематичного моніторингу навчальних досягнень та оцінювання ефективності дистанційного навчання для дітей з інвалідністю.

Аналіз цих аспектів дозволить розробити ефективні стратегії та програми для успішного проведення дистанційного навчання дітей з інвалідністю в умовах воєнного стану, забезпечуючи їхній доступ до якісної освіти та розвитку.

Проведене дослідження не охопило всі аспекти проблеми. Для подальшого дослідження потрібно розглянути такі питання: дослідження взаємодії з батьками дітей з інвалідністю для покращення результатів навчання та соціальної адаптації; аналіз програм та ініціатив, спрямованих на підтримку батьків у взаємодії з освітніми та соціальними службами для забезпечення оптимального розвитку їхніх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.О. “Соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема” / О. О. Авраменко. / Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Вип. 5. 2013.
2. Адаптована конвенція ООН щодо осіб з особливими потребами. Нью-Йорк, 13 грудня 2006 р. URL: www.osmhi.org/index.php?page=200&news=401&pages (Дата звернення: 29.01.2019).
3. Аналіз законодавства України щодо відповідності міжнародним вимогам забезпечення рівних прав у здобутті освіти для дітей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.education-inclusive.com/materiali-shho-prisvyacheni-inklyuzivnij>
1. Ахновська І.О. “Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань”: Економіка і організація управління № 4 (32) 2018
2. Болдирева В.Е. Інтеграція та інклюзія як основні моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами / В.Е. Болдирева // Зб. наук. праць «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами» № 9(11) 2012 – С.10 – 17.
3. Бондар В. Освіта дітей з особливими потребами : пошуки та перспективи [Електронний ресурс] / В. Бондар. – Режим доступу : refsmarket.com.ua/moreinfo.php?diplomID=20644
4. Василенко О.М. Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими потребами в загальноосвітній школі інклюзивної орієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/Problemi_studentiv_z_invalidnistyu/pdf/Vasilenko_Soc_ped_robota.pdf (дата звернення: 06.08.2013). – Назва з екрану.
5. Виклики та загрози для інклюзивної освіти в Україні. URL: https://www.irf.ua/vikliki_ta_zagrozi_dlya_inklyuzivnoi_osviti_v_ukraini/ (дата звернення: 05.03.2019).

6. Всесвітня декларація щодо забезпечення виживання, розвитку і захисту дітей (1990 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_child90.shtml
7. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів (1981 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_427
8. Всеукраїнський фонд „Крок за кроком” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ussf.kiev.ua/index.php?go=Content&id=36>
9. Горілий А. Г. Нагальні завдання підготовки фахівців із соціальної роботи / А. Г. Горілий // Соціальна робота : теорія, і практика
10. Гевко І. В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти. Педагогічний альманах: збірник Комунального вищого навчального закладу Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради. Херсон, 2018. Випуск № 37. С. 236–240.
11. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287 с.
12. Демчук С. Соціальна адаптація слабочуючих школярів у процесі фізичного виховання як педагогічна проблема / Світлана Демчук / Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2013. - № 3 (23). С. 24–27 (Фахове видання України)
13. Декларація про права інвалідів 2006 року URL: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_117 (Дата звернення: 29.01.2019).
14. Дидактичні і соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: науково-методичний збірник / [За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка]. – Вип 5. – К.: Науковий світ, 2004. – 372 с.
15. Живогляд М. Г. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми-інвалідами, які позбавлені батьківського піклування в інтернатних навчальних закладах

- [Електронний ресурс] / М. Г. Живогляд. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2007_13_1/doc_pdf/Jivoglyad_st.pdf
16. Забезпечення інклюзії студентів шляхом розбудови безбар'єрного освітнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nain.org.ua/index.php>
17. Закон України „Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
18. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ // Права інвалідів в Україні. – К. : Сфера, 2002. – С. 165 – 169
19. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» : за станом на 3 лют. 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парламент. вид-во, 2006. – 36 с. – (Закони України).
20. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 30. – С. 142-150.
21. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” // Відомості Верховної Ради, 1991, № 2, – С. 252-258.
22. Закон України „Про охорону дитинства” // Відомості Верховної Ради, 2001, № 30, С. 142-150. 121.
23. Декларація про права інвалідів: Прийнята Організацією Об'єднаних Націй 9 грудня 1975 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/rada/>
24. Засенко В.В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку / В.В. Засенко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної 1 роботи у спеціальній школі: Наук. – метод. зб.: Вип. 8. К.: Наук. світ, 2006. – С. 85 – 88.
25. Інклюзія, породжена війною. [URL:https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/](https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/)
26. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / [Кол. авторів: А.А. Колупаєва., Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін.]; за заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

27. Інструкція про встановлення груп інвалідності за 14 листопада 2011р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text>
28. Іванова І. Б. Проблеми соціально-психологічної адаптації інвалідів / І. Б. Іванова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Інтеграція аномальної людини в сучасній системі соціальних відносин”. – К., 1994. – С. 32 – 34
29. Колупаєва А. А., Таранченко О. М., Білозерська І. О. Основи інклюзивної освіти: навч. – метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: А. С. К., 2012. – 308 с.
30. Комплексна допомога дітям. [URL:https://ami-cxid.org/category/activity/kompleksna-dopomoga-dityam-pid-chas-covid-19/](https://ami-cxid.org/category/activity/kompleksna-dopomoga-dityam-pid-chas-covid-19/)
31. Концепція Загальнодержавної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів» на період до 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/244174983> (дата звернення: 05.03.2019).
32. Лист МОН Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану No 1/3710-22 від 28.03.22 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86391/
33. Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М.П. Матвєєва; [за заг. ред. С.П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
34. Міщик Л. І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання / Л. І. Міщик // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2012. – № 5. – С. 139 – 142.

35. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році: Додаток до Листа МОН No 1/10258-22 від 06.09.22. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/508608_698350
36. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами (Лист МОНУ від 05.08.2019 № 1/9-498). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoor.pdf> (дата звернення: 05.03.2019).
37. Наказ МОН № 912 від 01.10.10 року Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/
38. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України 6 лютого 2015 р. № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15>
39. Нормативно – правова база Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimipotrebami/normativno-pravova-baza.html>.
40. Національна Асамблея Інвалідів України. Програма: «Через освіту до соціальної інтеграції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naiu.org.ua>
41. Організація заходів з психологічної реабілітації в структурі професійної реабілітації інвалідів (з досвіду роботи): [методичний посібник / Укладачі: Л.В. Загребельна, Л.В. Патраманська]. – Вінниця: ВМЦПІРІ «Поділля», 2008. – 52 с.
42. Підвищення кваліфікації від канадських педагогів –опитування, що саме потрібно вчителям. URL: <https://nus.org.ua/news/pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-vid-kanandskyh-pedagogiv-opytuvannya-shho-same-potribno-vchytelyam/>
43. Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного

стану: Лист МОН No 1/3710-22 від 28.03.22 р. [URL:https://kristti.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/Rekomendatsiyi_voyennyj_stan_red-1.pdf](https://kristti.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/Rekomendatsiyi_voyennyj_stan_red-1.pdf)

44. Романовська Д. Д. Психологічний супровід процесу інтеграції у суспільство дітей з особливими потребами / Д. Д. Романовська // Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі: Метод. посібник / за ред. Д. Д. Романовської, С. І. Собкової. – Чернівці : Технодрук, 2009. – С. 104 – 109.
45. Спричинена війною інклюзія – головні проблеми і можливі рішення. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5478-sprychynena-viinoiu-inkliuziia-holovni-problemy-i-mozhlyvi-rishennia>
46. Сак Т. Як соціалізувати дитину з особливостями психофізичного розвитку в інтегрованому класі / Т.Сак // Початкова школа. – 2008. – №8. – С.53 – 55
47. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / [І. Д. Зверєва, О. В. Безплько, С. Я. Харченко та ін.]; За заг. ред. : І. Д. Зверєва, Г. М. Лактіонової. — К. : ДЦССМ. — 2004. — 256 с.
48. Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посібник / За заг. ред. А. Й. Капської. — К. : Логос. — 2000. — 218 с.
49. Цифрові інструменти Google для освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-instrumenti-google-dlya-osviti-25-lipnya-rozpochinayetsya-navchannya-dlya-vihovateliv-vchiteliv-i-vikladachiv>
50. Чайковський М.Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. Київ : Університет «Україна», 2015. 435 с.
51. Чопік О.В. До проблеми актуальності стосунків в учнівському колективі інклюзивного класу./ О.В.Чопік // Збірник наукових праць Кам'янецьПодільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально педагогічна / за ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янецьПодільський: Аксіома, 2010. – Вип.ХV. – С.431 – 435.

52. Bunch G., Lupart J., Brown M. Resistance and Acceptance: Teacher attitudes to inclusion of students with disability. - Toronto: Faculty of Education, York University, 1997.

Інклюзивна середня освіта й супровід дитини під час інклюзивного навчання



Інклюзивна освіта – це найкращий варіант для кожної дитини

ПОСЛУГИ ДЛЯ ДІТЕЙ

...	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	...
	Раннє втручання																		
	Патронаж																		
	Рання реабілітація																		
	Послуги Інклюзивно-ресурсного центру																		
	Інклюзивне навчання																		
	Денний догляд																		
	Реабілітаційні послуги																		
	Дозвіллеві, розвиткові послуги в громаді, гурткова робота, позашкільна освіта...																		
	Тимчасовий відпочинок для батьків																		